

METODIKA

nízkoprahových kurzů pro cizince

„ŠANCE - PRÁCE - INTEGRACE!“

Evropská kontaktní skupina

Evropská kontaktní skupina je občanské sdružení, které prosazuje rovné příležitosti mezi muži a ženami, bojuje proti rasismu a diskriminaci a mění zažitě genderové stereotypy a předsudky v ČR i v Evropě.

ČÍM SE ZABÝVÁME?

- **Ženy na trhu práce**
diskriminace na trhu práce, nezaměstnanost, práce z domova, rekvalifikace a návrat do zaměstnání po mateřské a rodičovské dovolené
- **Migrace a integrace**
postavení cizinců a cizinek ve společnosti, problémy, kterým čelí při začleňování do většinové společnosti, odlišné modely integrace, komunitní rozvoj, svépomocné aktivity migrantů a migrantek
- **Rovné příležitosti mezi muži a ženami**
- **Osvěta, vzdělávání, publikace, kampaně**

JAKÉ JSOU NAŠE AKTIVITY?

Odborné přednášky, semináře, interaktivní vzdělávací workshopy, mezinárodní konference, multikulturní skupiny, sociologické výzkumy, analýzy, informační a osvětové kampaně, zahraniční stáže, síťování, publikační činnost

Jsme součástí České ženské lobby, platformy nevládních neziskových organizací, která hájí práva žen nejen v ČR (www.czlobby.cz)

Dejvická 28, Praha 6
tel.: 222 211 799
info@ekscr.cz
www.ekscr.cz

Evropská kontaktní skupina
Dejvická 28, Praha 6, 160 00
www.ekscr.cz, info@ekscr.cz

METODIKA

nízkoprahových kurzů pro cizince

„ŠANCE – PRÁCE – INTEGRACE!“

VDALA

Evropská kontaktní skupina v roce 2011

AUTORKY

Hana Víznerová, Veronika Jedličková,
Andrea Krchová, Helena Košťálová

NA PUBLIKACI SPOLUPRACOVALY

Eva Kavková, Kateřina Machovcová,
Ivana Šindlerová

EDITORKA

Helena Košťálová

JAZYKOVÁ KOREKTURA

Karel Kratochvíl

GRAFICKÁ ÚPRAVA A SAZBA

Robert Hojný, Martin Litera

ILUSTRACE

Markéta Stará

TISK

Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s
První vydání, náklad 1000 výtisků
©Evropská kontaktní skupina, 2011

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Tato publikace vznikla v rámci projektu „Šance – práce – integrace!“, který byl podpořen z prostředků ESF v rámci Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a státního rozpočtu ČR.

ISBN 978-80-904452-4-6

METODIKA

nízkoprahových kurzů pro cizince

„ŠANCE - PRÁCE - INTEGRACE!“

Teoretická část

1.	Úvod	4
2.	Pro koho je tato metodika určena	5
3.	Migrace a integrace cizinců a cizinek v ČR	6
3.1.	Kdo jsou migranti a migrantky v ČR	6
3.2.	Legislativní a institucionální rámec migrace a integrace v ČR	8
3.3.	Integrace migrantů a migrantek v ČR	9
3.4.	Vzděláváním k integraci	10
3.5.	Zkušenosti migrantů a migrantek	12
4.	Vzdělávání dospělých jako součást celoživotního učení	14
4.1.	Současné trendy ve vývoji vzdělávání dospělých	15
4.2.	Doporučení pro tvůrce vzdělávací akce	16
5.	Specifika nízkoprahových kurzů	18

Praktická část

6.	Popis vzdělávacího programu „Šance – práce – integrace!“	22
6.1.	Obsah a organizace vzdělávacího programu	23
6.1.1.	Princip propojení jazykové výuky s obsahovou	26
6.2.	Forma a metody výuky	27
6.3.	Cílová skupina	29
6.3.1.	Bariéry účasti na vzdělávání	31
6.3.2.	Individuální přístup k účastníkům a účastnicím vzdělávacích kurzů	32
6.4.	Didaktické pomůcky	36
6.5.	Lektorský tým	37
6.6.	Evaluace programu	38
7.	Příklady použitých vyučovacích metod a technik	40
7.1.	Techniky využívané v úvodní fázi výuky	41
7.2.	Techniky využívané v průběhu lekce	49
7.2.1.	Propojení jazykové a obsahové výuky	55
7.3.	Techniky využívané v závěrečné fázi výuky	57
7.4.	Shrnutí	57
7.4.1.	Závěrečná doporučení pro vedení nízkoprahových kurzů pro cizince	58
8.	Seznam použité literatury	59
9.	Další doporučené zdroje	63

Teoretická část

1. Úvod

Evropská kontaktní skupina je nezisková organizace, která prosazuje rovné příležitosti a bojuje proti diskriminaci všeho druhu. Mezi naše klíčové aktivity patří vzdělávání, protože věříme, že to je efektivní cesta, jak odstranit předsudky a stereotypy panující ve společnosti a naopak podpořit úspěšnou integraci osob, které jsou ohroženy sociálním vyloučením. Naše vzdělávací programy se zaměřují jak na tyto marginalizované skupiny, tak i na poskytovatele sociálních služeb, kteří s nimi pracují.

Jedním z takovýchto vzdělávacích projektů byl projekt „Šance – práce – integrace!“, který EKS realizovala v letech 2009–2011 s podporou ESF prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Těžištěm tohoto projektu bylo zpracování vzdělávacího programu určeného pro cílovou skupinu migrantů a migrantek z tzv. „třetích zemí původu“ (tj. mimo Evropskou unii), kteří žijí v Plzeňském kraji. Cílem vzdělávání bylo především vybavit migranty a migrantky potřebnými znalostmi a dovednostmi, které by jim usnadnily samostatně zvládat běžné úkony spojené s jejich pracovní praxí a zprostředkovat orientaci na pracovním trhu, která povede k získání či udržení zaměstnání mimo nelegální struktury a napomůže i hlubší společenské integraci.

Metodika vzdělávacího programu byla vytvářena na míru potřebám účastníků a účastnic, kteří ovládali češtinu často pouze na základní úrovni a měli o České republice velmi zkreslené představy a informace. Řada z nich byla dovezených zprostředkovatelskými agenturami v době hospodářského růstu. V průběhu projektu došlo k zásadním společensko-ekonomickým změnám způsobeným dopadem ekonomické krize a přijetím významných legislativních změn týkajících se pobytu a zaměstnávání cizinců na území ČR. Metodika vzdělávacího programu reflektovala i tyto změny.

Publikace, která se Vám dostala do rukou, je metodickým návodem ke vzdělávacímu programu „Šance – práce – integrace!“. Naším záměrem bylo zprostředkovat čtenářům a čtenářkám publikace zkušenosti EKS s přípravou a realizací nízkoprahových kurzů pro migranty a migrantky. Odborné literatury, která by se věnovala těmto specifickým vzdělávacím metodám a technikám, je na našem trhu nedostatek, a proto doufáme, že pomůžeme radou a inspirací těm, kteří by chtěli podobné metody uplatnit ve své výuce. Upozorňujeme však, že informace a metodické návody v této publikaci jsou velmi úzce spjaty s konkrétním projektem, specifickou cílovou skupinou v kontextu s časem i místem realizace. Proto doporučujeme nevnímat zkušenosti EKS jako obecně platná pravidla, ale jako volný návod či inspiraci.

2. Pro koho je tato metodika určena

Tato metodika je primárně určena pro lektory a lektorky, kteří se zabývají (nebo v budoucnu budou zabývat) vzděláváním dospělých osob z odlišného sociokulturního prostředí. Je to praktická pomůcka, která vám poradí, jak efektivně předávat informace, na co je dobré si dávat pozor a jaká úskalí a možnosti vás při vedení kurzů čekají. Metodika je využitelná pro poskytovatele sociálních služeb v oblasti vzdělávání lidí z odlišných sociokulturních podmínek. Odráží naši vlastní zkušenost a touto cestou se chceme podělit o to, co se osvědčilo a naopak jaké metody či praktiky u této cílové skupiny selhávají.

Metodika je rozdělena do dvou částí. První část popisuje základní teoretická východiska, na jejichž základě byl vzdělávací program připraven. Týkají se jak imigrační a integrační politiky, tak vzdělávání dospělých s důrazem na přípravu a realizaci nízkoprahových kurzů.

Druhá část je zaměřena především na praktické stránky přípravy a realizace nízkoprahových vzdělávacích kurzů.

Součástí praktické části jsou i ukázky vyňaté ze studijních materiálů, se kterými jsme ve výuce pracovali. Pokud by Vás zajímaly další příklady práce s textem, můžete se seznámit s učebnicí pro cizince určené pro samostudium, kterou jsme vydali pod názvem „Vaše šance jít do práce“.

3. Migrace a integrace cizinců a cizinek v České republice

Jednou z podmínek poskytování vzdělávání specifické cílové skupině, jakou jsou migranti a migrantky, je porozumění jejich situaci. To předpokládá znalost základních faktů a souvislostí, které vymezují podmínky pro život a integraci příchodcích v hostitelské zemi. Tyto podmínky se zároveň stávají předmětem jejich vzdělávání.

V této kapitole zprvu popíšeme obecné charakteristiky migrace v ČR (aktuální situace i vývoj v posledních letech týkající se počtu cizinců v ČR, jejich složení z hlediska země původu, pohlaví či věku a také podle typu pobytu a důvodů migrace) a stávající legislativní a institucionální podmínky v této oblasti. Druhým tématem kapitoly je problematika integrace. Vysvětlíme tento pojem a popíšeme, jaký postoj k integraci zaujímá stát v rovině vládních koncepčních dokumentů a jaký přístup v rámci našich aktivit zacílených na migranty volíme my. Vzdělávání je jednou z klíčových integračních aktivit. V kapitole také poukážeme na zkušenosti migrantů a migrantek související s jejich integrací do české společnosti i na situaci migrantů a migrantek v Plzni a plzeňském regionu.

3.1. Kdo jsou migranti a migrantky v ČR?

Na konci roku 2010 žilo v ČR (podle oficiálních statistik) celkem 425 301 cizinců a cizinek, 189 962 již získalo trvalý pobyt (z toho 47,3 % žen) a 235 339 mělo jiný druh pobytu (z toho 38,6 % žen).¹ Z celkového počtu pochází asi 33 % cizinců ze zemí Evropské unie, ostatní z tzv. třetích zemí.²

Počet cizinců v ČR od roku 1993 narůstal téměř skokově. Česká republika se ze země zdrojové a tranzitní postupně stala zemí cílovou, ve které se cizinci trvale usazují. Růst počtu cizinců na území ČR se pozastavil v průběhu roku 2009, což bylo poprvé od roku 2000, kdy též došlo k mírnému poklesu.³ Za příčinu je považována ekonomická krize a její důsledky (pokles pracovních příležitostí, růst nezaměstnanosti, ztráta zaměstnání a s tím související povolení k pobytu v ČR, omezené či pozastavené vydávání pracovních povolení pro cizince atd.).

1 Údaje dle Českého statistického úřadu: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/1000466A60/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/1000466A60/$File/c01t01.pdf)

2 Třetí země jsou mimo členské státy Evropské unie (EU), Norsko, Island, Lichtenštejnsko a Švýcarsko. Tato kategorizace vychází z legislativy, která vymezuje rozdílné podmínky pro vstup a pobyt cizinců v ČR a odráží se také v koncepčních dokumentech, které stanovují cílové skupiny, na které jsou zaměřena integrační opatření státu.

3 Vývoj počtu cizinců v ČR: 77 668 (rok 1993), 438 301 (2008), 433 305 (2009) (http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001).

Největší počet cizinců žije v Praze a v Brně. Plzeň stejně jako Pardubice a Mladá Boleslav se stala v posledních letech novým cílem, kam migranti začali přicházet zejména za prací. V Plzeňském kraji bylo k 31. 12. 2010 registrováno celkem 25 198 cizinců (z toho necelých 11 tis. s trvalým pobytem). Tento region patří mezi oblasti s největším počtem cizinců v ČR⁴. I zde se však projevily dopady ekonomické krize a administrativních opatření státu a došlo k poklesu počtu cizinců žijících v Plzeňském kraji⁵.

Složení cizinců pobývajících v České republice z hlediska země původu (tj. jejich státního občanství) se v posledních letech příliš nemění. Výrazně převažují cizinci z Evropy (33 % z Evropské unie, 44 % ze zemí mimo EU). Z mimoevropských zemí pochází necelá čtvrtina cizinců, většina z nich z Asie (20 %), z Afriky (1 %) a Ameriky (2 %) přichází velmi malý počet osob (Rákoczyová, Trbola 2009: 17). Dlouhodobě nejpočetnější skupiny cizinců na území ČR představují občané tří zemí: Ukrajina, Slovensko a Vietnam (dvě třetiny všech cizinců v ČR).⁶ Rovněž v Plzeňském kraji žijí nejvíce občané těchto států⁷.

Z celkového počtu cizinců představují ženy cca 42 % (je patrný mírný nárůst počtu žen migrantek v ČR: například v roce 2003 to bylo 39 %⁸). Tento podíl se však různí podle typu pobytů (vyšší podíl je u trvalých pobytů) a zemí původu (např. Rusko, Polsko, Mongolsko – vyšší podíl než 42 %, údaje z roku 2008 dle Rákoczyové, Trbola 2009: 18). Z hlediska věku převažují lidé v produktivním věku, což odpovídá hlavnímu trendu v oblasti migrace do ČR, kdy většina příchozích je ekonomicky aktivní.

V migračních teoriích se rozlišuje mezi různými formami mezinárodní migrace, zejména mezi dvěma základními – dobrovolnou a nucenou migrací (Janků 2006). V prvním případě jde například o pracovní nebo rodinnou migraci, v druhém případě o situaci uprchlíků, kteří jsou z politických či humanitárních důvodů nuceni opustit svoji zemi a požádat o mezinárodní ochranu v zemi jiné. Nicméně tuto striktní kategorizaci je třeba vnímat s určitou opatrností. Především výstupy kvalitativních výzkumů poukazují na fakt, že skutečné motivy k odchodu ze země původu představují komplex příčin charakteru politického, ekonomického i osobního/rodinného⁹.

4 Největší počet cizinců žije v Praze (cca 149 tis.), Středočeském kraji (58 tis.), Jihomoravském kraji (36 tis.) a Ústeckém kraji (necelých 31 tis.) ([http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/100046957A/\\$File/c01t02.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/100046957A/$File/c01t02.pdf)).

5 Vývoj počtu cizinců v Plzeňském kraji: 15 432 (rok 2006), 20 986 (2007), 27 636 (2008), 27 562 (2009) ([http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B90040818C/\\$File/c01r04.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B90040818C/$File/c01r04.pdf)).

6 Nejvíce zastoupené země k 31. 12. 2010 viz [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/100046B453/\\$File/c01t03.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/100046B453/$File/c01t03.pdf).

7 Ukrajina: 8 886, Vietnam: 6 257, Slovensko: 5 053, Německo: 1 997, Moldavsko: 842, Rumunsko: 737, Polsko: 659, Bulharsko: 457, Rusko: 307, Bělorusko: 299, Mongolsko: 224 (údaje k 31. 12. 2009, [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/7D0057210D/\\$File/c01a05.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/7D0057210D/$File/c01a05.pdf)).

8 [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B90042502C/\\$File/c01r06.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B90042502C/$File/c01r06.pdf)

9 Například výzkumy zaměřené na migraci a integraci žen cizinek v ČR (viz více Krchová, A., Víznerová, H., Kutálková, P. 2008).

Důvody migrace do České republiky je možné popsat podle oficiálních údajů o účelu pobytu (vztahuje se na cizince a cizinky bez trvalého pobytu v ČR). Nejčastěji zastoupeným účelem je výtěžná činnost (zaměstnání nebo podnikání¹⁰), další jsou sloučení rodiny nebo studium. Specifickou skupinu představují uprchlíci, osoby, které v ČR požádaly nebo již získaly azyl (mezinárodní ochranu), tato skupina je však málo početná¹¹.

3.2. Legislativní a institucionální rámec migrace a integrace v ČR

Charakter migrace do České republiky a její proměny jsou do značné míry podmíněny legislativou, která vymezuje pravidla pro příchod a setrvání migrantů na území ČR. Nejdůležitější právní normou v tomto směru je zákon o pobytu cizinců (zákon č. 326/1999 Sb.), jehož ustanovení mají vliv nejen na možnosti migrace do ČR, ale také na podmínky pro integraci cizinců, kteří v ČR krátkodobě či dlouhodobě zůstávají nebo se zde trvale usazují.

Zákon o pobytu cizinců rozlišuje podmínky pro vstup a pobyt na území ČR pro cizince z tzv. třetích zemí a zemí EU/EHP. Cizinci z třetích zemí mohou na území pobývat přechodně či trvale. Přechodný pobyt je pobyt na krátkodobé vízum, dlouhodobé vízum (nad 90 dnů) a povolení k dlouhodobému pobytu (pobyt delší než 6 měsíců). Nejčastěji po 5 letech nepřetržitého pobytu v ČR mohou cizinci požádat o povolení k trvalému pobytu, což je postavení, které se již blíží právnímu postavení občanů ČR (výjimkou je například pravidlo, že cizinci s trvalým pobytem nemají aktivní ani pasivní volební právo). Po 5 letech trvalého pobytu mohou požádat o české občanství.

Dokud cizinec nemá trvalý pobyt, musí plnit tzv. účel pobytu. Tedy prokazovat důvod, proč žije v ČR. Ve stanových lhůtách musí prodlužovat své povolení k pobytu a dokládat například platné pracovní povolení, pokud je v ČR zaměstnán a zaměstnání je tímto tzv. účelem pobytu.

10 Podle údajů Ministerstva práce a sociálních věcí v prosinci 2010 bylo celkem 215 367 cizinců v postavení zaměstnanců, z toho 143 997 občanů EU/EHP a Švýcarska. V Plzeňském kraji byl celkový počet cizinců v postavení zaměstnanců 12 902 (z toho 4 993 žen) a z toho 10 171 občanů EU/EHP a Švýcarska, 1 671 cizinců, kteří nepotřebují povolení k zaměstnání a 1 057 osob s platným povolením k zaměstnání (tj. pracovním povolením) (www.portal.mpsv.cz). Ekonomickou aktivitu jako účel pobytu (zaměstnání nebo podnikání) uvádí přibližně polovina všech cizinců pobývajících v ČR – týká se to zejména občanů evropských zemí, naopak u osob z Afriky a Ameriky převažuje sloučení rodiny (Rákokzyková, Trbola 2009: 20). V posledních dobách dochází ke změnám účelu pobytu – na sloučení rodiny (nárůst 28,1 %), podnikání (nárůst 15,8 %) a studium (nárůst 11,8 %). Tento vývoj poukazuje na situaci v oblasti zaměstnávání (pokles počtu volných pracovních míst, snižování počtu udělených pracovních povolení pro cizince) (Machovcová 2010 dle EMN Report 2009).

11 V roce 2009 v ČR o mezinárodní ochranu zažádalo 1 258 osob, 75 osobám byl azyl udělen. Aktuálně platný azyl mělo 2 097 osob (údaje k 31. 12. 2009, http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/ciz_rizeni_azyl-popis_aktualniho_vyvoje).

Druhou důležitou právní normou je zákon o azylu (zákon č. 325/1999 Sb.), který upravuje institut mezinárodní ochrany (azylu), postavení žadatelů o azyl a azylantů, tj. osob, kterým byl azyl udělen. Závazný je také tzv. Státní integrační program, vstup do něj je nabídnut každému, komu stát udělil azyl a nabízí podporu v oblasti bydlení, výuky českého jazyka a při hledání práce.

Hlavním gestorem v oblasti migrace a mezinárodní ochrany (azylu) je Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR. Agenda tohoto odboru se týká všech úrovní: legislativně-koncepční, analytické i realizační¹². Koordinuje také politiku integrace cizinců (tato agenda byla převedena z Ministerstva práce a sociálních věcí v roce 2008). Zejména do problematiky integrace cizinců jsou zapojeny další resorty vlády (ministerstva zdravotnictví, práce a sociálních věcí, školství, průmyslu a obchodu a další) a také další instituce státní správy a na regionální a lokální úrovni instituce samosprávy (kraje, města, obce). Na regionální úrovni působí Centra na podporu integrace cizinců (integrační centra provozovaná krajskými úřady, Správou uprchlických zařízení nebo neziskovými organizacemi jsou od roku 2009 postupně zakládána ve většině krajů ČR)¹³. Důležitým aktérem v oblasti migrace a integrace jsou neziskové nevládní organizace (NNO), které působí především samostatně, případně ve spolupráci s integračními centry.

3.3. Integrace migrantů a migrantek v ČR

Integrace je dlouhodobý proces týkající se těch, kteří přichází z jiné země (a často z odlišného sociokulturního prostředí), i původních obyvatel hostitelské země. Je to tedy obousměrný proces, jehož cílem je začlenění migrantů a migrantek do všech oblastí společnosti. Zásadní je právě tento vícedimenzionální charakter integrace: plnohodnotná integrace předpokládá participaci příchodích v důležitých oblastech společnosti a přístup k jejím institucím (trh práce, vzdělávání, zdravotní a sociální oblast, bydlení atd.), ale také zahrnuje sociokulturní dimenzi. Cílem integrace je soběstačnost migrantů, vytvoření sociálních vazeb a získání pocitu sounáležitosti s hostitelskou zemí.

Základním dokumentem, který stanovuje priority státu v této oblasti, je Koncepce integrace cizinců (KIC). Vymezuje cílovou skupinu, cíle a způsoby jejich dosažení, tzv. integrační opatření.

12 Více informací na internetových stránkách Ministerstva vnitra ČR: www.mvcr.cz/azyl-migrace-a-integrace.aspx

13 Více informací na www.integracnicentra.cz.

Koordinaci realizace této koncepce má na starosti Ministerstvo vnitra, které každoročně vyhodnocuje její plnění a stanovuje priority na další rok. Cílovou skupinou jsou cizinci z třetích zemí¹⁴, kteří legálně pobývají v ČR.

Původně definice cílové skupiny zahrnovala pouze cizince pobývající v ČR déle než 1 rok, tato podmínka byla zrušena a nyní jsou opatření směřována také na nově příchozí. Konkrétně je záměrem umožnit příchozím základní orientaci v hostitelské zemi: poskytování úvodních informací zajišťujících sociokulturní orientaci, základní informace o právech a povinnostech a získání znalosti češtiny alespoň na komunikační úrovni (Zpráva o realizaci KIC 2010). Dle zprávy o realizaci koncepce se integrační politika výrazně zaměřuje na integraci dětí a mládeže a na zajištění přístupu k integračním aktivitám ženám cizinkám – tzv. zranitelné skupiny (Zpráva o realizaci KIC 2010).

Priority integrace cizinců dle KIC jsou: 1. znalost českého jazyka, 2. ekonomická soběstačnost, 3. orientace cizince ve společnosti¹⁵ a 4. vzájemné vztahy cizinců a majoritní společnosti (vzájemný interkulturní dialog).

Účast na integračních aktivitách, včetně vzdělávacích kurzů, není pro cizince závazná. Povinností je pouze dosažení znalosti českého jazyka na úrovni A1¹⁶ v případě, kdy cizinec žádá o trvalý pobyt. Související zkouška je poskytována zdarma, ale stát se nezavazuje poskytnout příslušné jazykové kurzy.

3.4. Vzděláváním k integraci

Již jsme zmínili, že integrace je oboustranný proces, kterého se účastní příchozí i původní obyvatelé hostitelské země (tedy země, která migranty přijímá). Aktivní zapojení migrantů a migrantek do majoritní společnosti předpokládá otevřenost jejich institucí a zajištění přístupu ke službám. Na odstranění překážek vyplývajících z jazykových a kulturních rozdílů se musí podílet jak cizinci, tak zástupci institucí a organizací (z nevládní, veřejné i soukromé sféry – úřady státní správy i samosprávy, NNO, zaměstnavatelé atd.) i nejširší veřejnost. Jedním z prostředků, jak toho dosáhnout, je zvyšování vzájemné informovanosti.

14 Cizinci z EU tedy nejsou součástí integrační politiky, ani podporovaných integračních opatření a aktivit. Ve skutečnosti však i cizinci z těchto zemí čelí podobným rizikům jako cizinci z třetích zemí a přitom nemají například přístup ke vzdělávacím kurzům či jiným aktivitám na podporu integrace, které realizují neziskové organizace, jež získávají finanční podporu dle integrační politiky státu.

KIC se nezaměřuje ani na žadatele o azyl a azylanty, pro ty je určen již zmíněný Státní integrační program.

15 Bude zajišťována zejména prostřednictvím úvodních kurzů sociokulturní orientace – detailnější popis viz Zpráva o realizaci KIC 2010, strana 33.

16 Referenční úroveň pro češtinu jako cizí jazyk (www.msm.cz/mezinarodni-vztahy/referenční-úroveň-pro-cestinu-jako-cizí-jazyk). Více informací o zkoušce z českého jazyka pro cizince na: www.cestina-pro-cizince.cz.

Vzdělávání patří mezi nejeftivnější způsoby podpory integrace. Na straně majoritní společnosti je součástí vzdělávání získávání poznatků o situaci příchozích v ČR a rozvoj interkulturních kompetencí. Na straně migrantů se vzdělávání zaměřuje na oblast jazyka, právních základů, orientace na trhu práce a ve společnosti zahrnující také zvyky, hodnoty, kulturu a historii přijímající společnosti.

Při realizaci našich kurzů vycházíme z této koncepce vzdělávání. Účastníci kurzů vyjadřují opakovaně zájem a potřebu získávat znalosti a dovednosti jak v oblastech týkajících se trhu práce, fungování institucí či právního minima, ale také v oblasti češtiny a běžného života (specifika české kultury, normy a pravidla chování atd.).

Vzdělávací kurzy jsou jednou z forem aktivního zapojení migrantů do integračního procesu. Nedílnou součástí účasti v kurzech je získávání sociokulturních kompetencí a vytváření vazby k české společnosti.

V rámci aktivit, které realizujeme na podporu integrace migrantů a migrantek, jejichž součástí jsou také vzdělávací kurzy, zohledňujeme zásady rovného přístupu a rovných příležitostí. Je nezbytné vycházet ze skutečnosti, že migranti netvoří homogenní skupinu, ale naopak jsou to různé skupiny (z hlediska pohlaví, věku, národnosti atd.), které mají specifické potřeby. Efektivita integračních opatření (včetně podpory v oblasti vzdělávání) je založena na zohlednění těchto specifických potřeb a postavení různých skupin.

Zkušenosti migrantů a migrantek například ukazují na odlišné genderově specifické problémy a překážky žen a mužů při integraci. Jedna z nich se projevuje také v přístupu ke vzdělávání, kdy rodinné a pracovní závazky a povinnosti omezují přístup ke vzdělávání. Přitom se tyto povinnosti či zodpovědnosti jinak dotýkají žen a jinak mužů¹⁷. Podpora z tohoto hlediska spočívá například v zajištění hlídání dětí v průběhu kurzu a také v přizpůsobení doby konání kurzu do podvečerních hodin nebo na víkend.

17 Například závěry z výzkumu EKS uvedené v publikaci „Diskriminace azytantů a azylantek v ČR z genderové perspektivy“ (2008). Na podobné zkušenosti jsme narazili nejenom u azytantů, ale i cizinců s jiným typem pobytu v ČR. Časově a fyzicky náročná práce či péče o děti znemožňuje migrantům účast na vzdělávacích kurzech. Migrantům chybí v ČR rodinné zázemí; bez širších sociálních vazeb mají omezené možnosti podpory například při hlídání dětí atd.

3.5. Zkušenosti migrantů a migrantek

V řadě oblastí se situace migrantů a migrantek v Plzni a okolí neliší od ostatních regionů ČR. Jejich zkušenosti (zejména osob z tzv. třetích zemí) s integrací poukazují na problematické postavení cizinců a cizinek v české společnosti. Do značné míry tato situace vychází i z předsudků a stereotypů, které zde přetrvávají.

Je tomu tak i v oblasti trhu práce. Pracovní uplatnění nachází spíše na sekundárním trhu práce na nekvalifikovaných a níže finančně ohodnocených pracovních pozicích, mají malé šance uplatnit své vzdělání, potýkají se s problémem diskriminace v přístupu na trh práce i v zaměstnání či dokonce s vykořisťováním a porušováním nejen pracovních předpisů, ale i základních lidských práv¹⁸.

Na našich kurzech jsme se potkávali s lidmi, kteří se dostali do situací závislosti na různých zprostředkovatelích (tzv. „klienti“ – legální či pololegální agentury práce, organizované skupiny cizinců/krajanů nebo i jednotlivci), pracují v těžkých pracovních podmínkách a mnohdy i bez povinných dokumentů. Situace se zhoršila v důsledku ekonomické krize (jak jsme nastínili již v úvodu kapitoly). Ke změnám dochází postupně od roku 2008, ale problémy se začaly naplno projevovat v roce 2010. Stát reagoval na pokles pracovních příležitostí opatřeními, která omezovala příjezd a pracovní aktivity cizinců v ČR (pozastavení či omezení vydávání dlouhodobých víz a pracovních povolení). Regulace ze strany státu měly za následek odjezd cizinců zpět do zemí původu, ale pravděpodobně také nárůst počtu cizinců pobývajících v ČR bez legálního povolení k pobytu. Řada ekonomicky aktivních cizinců řešila situaci ztráty zaměstnání, resp. neprodloužení pracovního povolení, změnou povolení pobytu na podnikání. Ve skutečnosti však zůstávali (zůstávají) na stejných pracovních pozicích, ale v roli podnikatelů (živnostníků). Přitom mnohdy ani o změně svého pracovního postavení nevědí či nemají dostatečné a kvalitní informace o povinnostech, které se k podnikatelské činnosti vztahují. Jde o jeden ze závažných problémů, tzv. švarcsystém, který působí problémy samotným cizincům i státu.

Nejenom předsudky a stereotypy doprovázené obavami a z nich vycházející diskriminační jednání, ale také složitá administrativa, nedostatečná kontrola zaměstnavatelů ze strany státu, jazykové a kulturní bariéry, nedostatečná znalost práv a povinností mají za následek například situaci, kdy se cizinci dostávají do závislosti na různých subjektech.

18 Aktuální situaci cizinců v Plzeňském kraji s uvedením konkrétních případů z praxe uvádí článek „Současná situace migrantů na Plzeňsku“ (2010).

Základním předpokladem soběstačnosti, schopnosti jednat samostatně, je dostatečná informovanost. Na kurzech jsme se často setkávali s tím, že cizincům chybí základní přehled a zejména uvedení informací do souvislostí a praktického využití. Mnohdy mají pouze neúplné a nepřesné poznatky, které získali v průběhu života v ČR například od svých krajanů, jiných cizinců, členů rodiny, přátel, kolegů v zaměstnání atd.¹⁹

Vzdělávání je jedním z prostředků ke zlepšení této situace, posiluje schopnosti bránit se a obhajovat svá práva, ale také plnit všechny zákonné povinnosti a předcházet rizikovým situacím. Příkladem je situace v oblasti zaměstnávání. Na kurzech jsme si ověřili, že migranti často nevědí, jaké základní dokumenty by měli jako zaměstnanci od zaměstnavatele dostat, případně jaké náležitosti má mít například pracovní smlouva. Výsledkem je pak skutečnost, že nemají k dispozici žádné právní dokumenty, na které by se mohli odvolávat. Účastníci našich kurzů také hodnotili jako přínosné získání nových informací a kontaktů na instituce a organizace, na které se mohou obracet a které jsou kompetentní v předávání dalších informací a řešení různých životních situací.

Koncepce efektivního integračního vzdělávání s praktickým dopadem musí vycházet z komplexního přístupu k integraci, propojit jazykovou výuku s orientací ve společnosti a ekonomickou soběstačností. Cílem vzdělávacích kurzů, podle našich zkušeností, nemůže být pouze předání poznatků a faktických údajů, ale především porozumění fungování hostitelské země. Jedná se tedy o přehled základních principů a postupů, znalosti a dovednosti, kde a jak získat samostatně informace a v praxi s nimi pracovat. Prostřednictvím takto koncipovaného vzdělávání příchozí získávají schopnosti potřebné pro samostatné řešení různých životních situací v každodenním životě v nové zemi.

19 Zjištění z výzkumů potvrzují fakt, že pro cizince jsou formální zdroje informací obtížně dostupné a málo využívané (například různé informační brožury či speciální internetové stránky) či o nich mnohdy ani nevědí (například služby neziskových organizací) (Rákoczyová, Trbola 2009: 46, 144). Při realizaci vzdělávacích kurzů je vhodné zaangažovat do náboru a šíření informací v rámci komunit samotné migranty – účastníky a absolventy kurzu. Posilují u druhých migrantů důvěru a motivaci k účasti na vzdělávání.

4. Vzdělávání dospělých jako součást celoživotního učení

V následující kapitole se dočtete o teoriích celoživotního učení, resp. vzdělávání dospělých, ze kterých vycházíme v našich vzdělávacích kurzech a které jsou rovněž obsaženy v této metodice, a ujasníte si některé základní pojmy, které andragogika používá. Pro zájemce o další studium doporučujeme prostudovat si některou z odborných publikací, jejichž seznam je uveden v kapitole 8. Rádi bychom na tomto místě připomněli, že se jedná o teoretická východiska a doporučujeme je konfrontovat s konkrétní situací (jako jsou vstupní podmínky, složení studijní skupiny, forma výuky, cíle výuky atd.). Ve vzdělávání dospělých je důležité zachovávat do jisté míry flexibilitu; tvůrce vzdělávacího procesu by měl mít na paměti, že každá jednotlivá vzdělávací aktivita má svá specifika a ta je třeba zohlednit.

Memorandum o celoživotním učení vydala Evropská komise v roce 2000 a definuje celoživotní učení jako *„veškeré účelné formalizované i neformální činnosti související s učením, které se průběžně realizují s cílem dosáhnout zdokonalení znalostí, dovedností a odborných předpokladů“*. Celoživotní učení je tedy proces, který zahrnuje veškeré učební aktivity probíhající po celý život člověka. Zahrnuje formální, neformální a informální učení, přičemž všechny tři složky se vzájemně doplňují a ovlivňují. V současné době se klade velký důraz především na sebeřízené (sebeurčené) a neorganizované učení, zdůrazňuje se individuální vliv každého jedince. Přičemž sebeřízené učení je obvykle chápáno jako proces, ve kterém si každý jedinec sám stanovuje obsah i rozsah vzdělávání, sám rozhoduje o tom, kdy a na jakém místě se bude vzdělávat a jaké prostředky k tomu využije.

Významnou součástí celoživotního učení je vzdělávání dospělých. Vzdělávání dospělých je chápáno jako řádné školské vzdělávání (s cílem dosáhnout vyššího stupně vzdělání) nebo jako další vzdělávání (tj. proces získávání vzdělání po ukončení vzdělávání primárního). Vznik vzdělávání dospělých je reakcí na společenské změny moderních společenství.

Život v moderní společnosti s sebou přináší nepřetržité změny a člověk by měl být připraven na ně neustále reagovat. Nutnost vzdělávat se po celý život je dnes již nezpochybnitelný fakt, který je potvrzován jak uznávanými mezinárodními institucemi (UNESCO, Evropská komise), tak i zmiňován ve strategických dokumentech ČR (Strategie celoživotního učení ČR, Národní program rozvoje vzdělávání v ČR – Bílá kniha, atd.). Koncept celoživotního vzdělávání, resp. učení se odráží i v probíhající kurikulární reformě.

Obor zabývající se vzděláváním a učením dospělých, andragogika, zpravidla vymezuje pojmy vzdělávání (tj. záměrný proces) a učení (tj. incidentní proces). Jedním z důvodů, proč se v současné době (přibližně od poloviny 90. let 20. stol.) spíše upřednostňuje pojem učení v protikladu k pojmu vzdělávání, je snaha zdůraznit, že zodpovědnost za nabyté znalosti, dovednosti a kompetence leží na každém jednotlivci.

Teorii vyučování a učení se zabývá vědní obor didaktika. Zkoumá a vyhodnocuje například efektivitu výuky, analyzuje vzdělávací proces, vzdělávací potřeby a také použití didaktických prostředků.

4.1. Současné trendy ve vývoji vzdělávání dospělých

Přístup k účastníkům, používání didaktických metod a pomůcek, forma výuky či průběh vzdělávacího procesu zaznamenávají v průběhu let řadu zásadních proměn a jsou ovlivněny působením několika vzájemně se ovlivňujících faktorů. Obor vzdělávání dospělých vznikl jako logický důsledek změn moderní společnosti a je také změnami probíhajícími ve společnosti silně ovlivňován. Stejně jako celá společnost i vzdělávání dospělých se chová jako živý organizmus.

Nové trendy ve vzdělávání dospělých tedy nejsou pouze výsledkem výzkumů v oblasti andragogiky, ale jsou současně ovlivněny i vývojem ve společnosti, na trhu práce či v oblasti nových technologií. Mezi současné trendy se řadí například:

- Orientace na učícího se – ve vzdělávacím procesu je zásadním prvkem účastník. Na druhou stranu se také zodpovědnost za osvojení kompetencí, znalostí a dovedností přesouvá na účastníka.
- Individuální přístup k učícím se.
- Obsahem vzdělávání se stále více stává řešení reálných problémů, často se vzdělávání odehrává přímo v místě, kde se problémy vyskytují, tj. na pracovišti.
- Modularita vzdělávacích programů. Na rozdíl od ucelených vzdělávacích programů jsou jednotlivé moduly pružnější, je možné je skládat do ucelených programů podle potřeb účastníka.
- Rozvoj nových forem učení. Zatímco v minulosti jsme se mohli nejčastěji setkat s formou prezenční, v současné době se stále více projevuje vliv nových technologií, využití e-learningu, nárůst podílu distančního vzdělávání a kombinovaného studia atd.
- Autonomie dospělého, účastníci se spolupodílejí na tvorbě vzdělávacího programu. Při přípravě vzdělávací akce pro dospělé se ponechává kurikulum do jisté míry otevřený. (Beneš 2009)

4.2. Doporučení pro tvůrce vzdělávací akce

Při přípravě vzdělávací akce je v první řadě potřeba stanovit si cíl vzdělávání, tj. co má absolvent vzdělávací akce po jejím skončení ovládat nebo znát. Stanovení cíle (popř. cílů) vzdělávací akce je zásadní výchozí bod pro úspěšnost celé vzdělávací akce. Ze stanoveného cíle vychází obsah, forma i metody vzdělávání, je také důležitým podkladem pro evaluaci celého procesu. Cíl ovlivňuje i samotnou organizaci vzdělávací akce, je zásadní informací při stanovování profilu účastníka i profilu absolventa. Proto je potřeba stanovit si předem kritéria, podle kterých bude možné posoudit, zda absolvent vzdělávacího procesu stanoveného cíle dosáhl či nikoli (Mužík 2004).

Jednou z možností, jak zajistit, aby byly při formulaci cílů splněny všechny požadavky, je postupovat podle tzv. metody S.M.A.R.T. (některé prameny uvádějí i metodu S.M.A.R.T.E.R; viz http://en.wikipedia.org/wiki/SMART_criteria). Cíl je formulován s ohledem na to, aby byl konkrétní (tj. je možné odpovědět na otázky: Kdo? Co? Kde? Kdy? Jak? Proč?), měřitelný, dosažitelný, reálný a časově ohraničený. Pokud je to možné, vždy je lepší, když se na formulaci cílů podílejí účastníci vzdělávacího procesu.

Poté, co je stanoven cíl vzdělávání, vybírá tvůrce vzdělávacího procesu metody, pomocí nichž toho cíle nejefektivněji dosáhne. V odborné literatuře se dá najít mnoho různých teoretických přístupů ke kategorizaci didaktických metod. Jednou z možností je např. dělení na metody frontální, skupinové a individuální. Setkáváme se také s dělením na metody praktické, teoreticko-praktické a teoretické (Šerák 2005). Velmi obsáhlý je způsob dělení dle Maňáka (2003), který dělí výukové metody na výukové metody klasické (kam se řadí metody slovní, názorně-demonstrační a dovednostně-praktické), aktivizující výukové metody (tj. metody diskusní, heuristické, situační, inscenační a didaktické hry) a komplexní výukové metody (mezi které patří frontální výuka, skupinová a kooperativní výuka, partnerská výuka, individuální a individualizovaná výuka, kritické myšlení, brainstorming, projektová výuka, výuka dramatem, otevřené učení, učení v životních situacích, televizní výuka, výuka podporovaná počítačem, sugestopedie a superlearning, hypnopedie).

Má-li realizátor stanovený cíl a je-li rozhodnut o obsahu, formě i metodách, které v rámci vzdělávacího projektu budou realizovány, nastává období dalšího podrobného rozpracování vzdělávacího projektu. V této fázi se realizátor rozhoduje o členění učební látky, členění vyučovací jednotky a strategii přípravy vyučování.

Didaktika dospělých se také podrobně zabývá teorií fází vzdělávacího procesu. Při přípravě vzdělávací akce by měl mít její realizátor na paměti, že všechny čtyři fáze na sebe navazují, vzájemně se ovlivňují. Každá z etap má ve vzdělávacím procesu své nezastupitelné místo.

Vzdělávací proces se skládá z následujících fází (Mužík 2008):

1. fáze motivační
2. fáze utváření vědomostí a dovedností
3. fáze upevňování vědomostí a dovedností
4. fáze kontrolní

Někteří autoři zmiňují tzv. „třífázový model učení“, neboli metodu E-U-R, založenou na propojení fází evokace, uvědomění si významu nové informace a reflexe (více informací můžete najít na http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/E/E-U-R).

Důležitým tématem v oblasti vzdělávání dospělých je i motivace. Účast na dalším vzdělávání ovlivňuje zpravidla několik faktorů: společenské klima, okolí a vztahy, životní situace, osobnostní charakteristika a epochální témata a výzvy. Na dospělého účastníka ve vzdělávání obvykle působí celý komplex navzájem se ovlivňujících motivů, mezi něž se řadí: profesní důvody, kognitivní zájmy (tj. motivace k učení za účelem získání informací, nabytí nových znalostí a zkušeností), sociální kontakty, získání prostoru nezatěžovaného každodenními frustracemi atd. (Beneš 2009). Často se v této souvislosti hovoří o sociálních motivech (tj. potřebě sociálního kontaktu, sociální aktivity, sociální podpory), radosti z poznání, zažití úspěchu, ale i o frustracích, zklamání, nuditě. Nezřídka se tedy ukazuje, že v motivaci k účasti nehraje hlavní roli jen vzdělávací program, ale třeba i neformální zázemí.

V souvislosti s motivací se v současné době hodně diskutuje i pojem skryté kurikulum. Každý vzdělávací program pro účastníky přináší i něco navíc, co nebylo zakomponováno v původních plánech vzdělavatele, co není součástí cílů vzdělávacího programu. Skryté kurikulum v sobě nese jak negativní, tak i pozitivní aspekty a jednoznačně potvrzuje, že důvody k účasti na vzdělávání se netýkají pouze vzdělávání.

Podrobnosti o tom, jakým způsobem jsme adaptovali výše zmíněná teoretická východiska na vzdělávací program „Šance – práce – integrace!“, se můžete dočíst v kapitole 6.

5. Specifika nízkoprahových kurzů

V předchozí kapitole jsme shrnuli některá teoretická východiska z oblasti celoživotního učení, zejména pak vzdělávání dospělých. Cílem této kapitoly je podrobněji popsat velmi specifickou součást vzdělávání dospělých – nízkoprahové kurzy, srovnat je s mnohem rozšířenějšími uzavřenými prezenčními kurzy a upozornit na některé problematické aspekty.

Nízkoprahové (otevřené) kurzy se od kurzů uzavřených zásadně liší především v tom, že neexistují žádné vstupní požadavky na účastníky ani omezení jejich počtu. V praxi to znamená, že realizátor vzdělávací akce nikdy neví předem, kolik účastníků přijde, jaká bude jejich úroveň odborných i jazykových znalostí (většinou jsou v jedné skupině účastníci lišící se jak úrovní znalostí, tak i např. sociálním statutem, vzděláním, náboženskou a etnickou příslušností či profesními a životními zkušenostmi). Dalším důležitým faktorem, který musí lektor při přípravě a realizaci nízkoprahových kurzů vzít v potaz, je nepravidelná docházka účastníků. Není tedy možné spoléhat na návaznost výuky a každou lekci je třeba připravovat jako zcela uzavřenou jednotku. Výhodou nízkoprahových kurzů pro potenciální účastníky je především snadný přístup ke vzdělání, což hraje důležitou roli zejména v případě migrantů a migrantek, kteří narážejí na řadu bariér a často by se kurzů uzavřených zúčastnit nemohli (z časových, finančních či rodinných důvodů).

Jak je již zmíněno výše, v každé lekci mohou být jiní posluchači a jejich jazykové znalosti se často do značné míry liší. Znamená to, že se během jedné lekce musí lektor či lektorka věnovat jak úplným začátečníkům a mírně pokročilým, tak pokročilým. Každá lekce, každý kurz musí být nastaven tak, aby vyhovoval a byl přínosem všem jazykovým úrovním. To, co mají nízkoprahové kurzy společného s klasickými uzavřenými skupinami pro cizince v jazykových školách, je to, že se v lekcích objevují lidé různých národností. Každá národnostní skupina má v českém jazyce jiné obtíže a svá specifika. U každé z nich se musíme zaměřovat na něco jiného, i když obecný základ je samozřejmě stejný. Úkolem jazykového lektora je naučit studenta co nejrychleji komunikovat v běžných situacích, pak teprve přichází na řadu zdokonalování gramatiky a práce na rozšiřování slovní zásoby. Příprava na takový kurz je tedy poněkud náročnější než u takzvaně běžných (uzavřených) kurzů.

Cílem lektora je, aby si každý z posluchačů odnesl důležité informace na své jazykové úrovni. Není možné docílit toho, aby si všichni odnesli z kurzu veškeré informace a perfektně jim rozuměli. Začátečníci si procvičí a osvojí nová slova a větná spojení. Mírně pokročilí trénují již osvojené znalosti a dostávají se hlouběji do problematiky. Pokročilí by měli pomáhat začátečníkům a méně pokročilým, a tím si trénovat a upevňovat svoje znalosti a vědomosti. Tato kooperace mezi studenty nemá pouze vzdělávací cíl, v průběhu spolupráce dochází nejen k osvojení si nových znalostí, ale také k sociálnímu kontaktu mezi posluchači a k navazování nových přátelských vztahů. Což je pro studenty někdy důležitější než samotný obsah výuky. Pro lektora nízkoprahových kurzů by měl být měřítkem úrovně nejslabší student či studentka ve skupině. Aby i tento student získal nezbytné minimum znalostí a kompetencí, je zapotřebí velké individuální podpory ze strany lektora i pokročilejších účastníků.

Dá se říct, že nízkoprahový kurz odpovídá v našem vzdělávacím systému takzvaným „jednotřídkám“, kdy pedagog musel vyučovat v jedné místnosti najednou děti různých věkových kategorií a různých úrovní. Velký rozdíl je ale v tom, že úkolem lektora je předat všem stejnou informaci (znalost či dovednost).

Co se týká výběru výukových materiálů, je důležité být připravený na různé jazykové úrovně. Studijní materiál by měl být zpracován tak, aby s ním mohli pracovat všichni studenti a aby byl pro všechny přínosem. To znamená, že by měl mít různé úrovně. Obsahuje cvičení, která se dají transformovat do těžší formy nebo naopak do lehčí tak, aby bylo možno se přizpůsobit skladbě konkrétní studijní skupiny. Mezi další didaktické pomůcky důležité při realizaci nízkoprahového kurzu pro cizince patří vizuální pomůcky (obrázky, schémata, fotografie, předměty), které významně podpoří pochopení učební látky.

Důkladná příprava nízkoprahových kurzů je klíčovým faktorem úspěšnosti vzdělávací akce. Při plánování nízkoprahových kurzů se doporučuje mít alespoň dva plány, jeden předpokládající, že přijde optimální počet účastníků, a druhý tzv. krizový. I tak je samotné lektorování nízkoprahových kurzů velmi náročné, od lektora se vyžaduje jistá dávka zkušenosti, velká flexibilita a citlivost k aktuálním potřebám celé studijní skupiny i jednotlivých účastníků.

Úskalí, která na lektora či lektorku čekají, je mnoho. Nesmí zapomínat na to, že do takového kurzu přicházejí posluchači, kteří mají velmi často namáhavou fyzickou práci. Jsou unavení a jejich koncentrace se musí pozvolna probudit a povzbuzovat. Lektor musí střídat výukové metody a aktivity během kurzu. Musí se pokusit co nejvíce zapojovat samotné studenty. Lekce by měla být inter-

aktivní a propojená s praxí. Také velice záleží na tom, v jaké lokalitě kurzy probíhají. Vždy se doporučuje zjistit si specifika daného kraje a to, jak se k cizím příslušníkům domácí obyvatelé chovají. Lektor by měl mít také na paměti, že řada posluchačů má za sebou těžké životní zkoušky a nechtějí o tom mluvit. Je tedy třeba důkladně zvážit kladení příliš osobních otázek.

S organizací nízkoprahových kurzů se můžeme nejčastěji setkat u jazykové výuky, která se obvykle koná v jazykových školách. V současné době se ale stále častěji setkáváme s realizací nízkoprahových jazykových kurzů v neziskových organizacích, při městských úřadech či centrech pro integraci cizinců (zřízených MV ČR). Vzhledem k časovým možnostem cílově skupiny vzdělávacího programu „Šance – práce – integrace!“ jsme se rozhodli pro nízkoprahovost u kurzu primárně zaměřeného na předávání odborných znalostí a kompetencí. O našich praktických zkušenostech se více dočtete v kapitolách 6 a 7.

Praktická část

6. Popis vzdělávacího programu „Šance – práce – integrace!“

Prostřednictvím této kapitoly bychom se rádi podělili o naše praktické zkušenosti s přípravou a realizací konkrétního vzdělávacího programu, který byl součástí celého projektu „Šance – práce – integrace!“. Principy, ze kterých jsme vycházeli, najdete popsány v předchozí teoretické části této knihy. Cílem následující kapitoly je především popsat, jakým způsobem jsme teorii v případě této specifické cílové skupiny v kontextu cílů vzdělávacího programu aplikovali. Kromě toho zde zmíníme obsahy, formy i metody výuky. Popíšeme organizaci celého kurzu, použité didaktické pomůcky i techniky lektorské práce. V neposlední řadě zde uvedeme postupy, které se v naší praxi osvědčily, stejně jako upozorníme na některá možná úskalí.

Cílem vzdělávacího programu bylo usnadnit migrantům a migrantkám integraci na pracovní trh, vybavit je potřebnými znalostmi a dovednostmi, které by jim umožnily samostatně zvládat běžné úkony spojené s jejich pracovní praxí (základní přehled v pracovněprávní legislativě, orientace v systému a základní znalost jazyka). Vzdělávací program byl připravován pro cílovou skupinu migrantů a migrantek, kteří žijí a pracují (tj. jsou v zaměstnaneckém poměru, podnikají, popř. plánují začlenění na pracovní trh) v Plzeňském kraji.

Při přípravě vzdělávacího programu „Šance – práce – integrace!“ jsme vycházeli z průzkumů, které EKS v minulých letech realizovala, ze zpětné vazby účastníků a účastnic předchozích vzdělávacích kurzů i z aktuální ekonomické, politické a sociální situace. Jak je podrobněji popsáno v kapitole 3, bylo zřejmé, že v České republice žije nezanedbatelné množství migrantů a migrantek, kteří jsou ekonomicky činní (ať již jako podnikatelé či zaměstnanci), aniž by dobře znali svá zákonná práva a povinnosti. To s sebou přináší řadu negativních jevů, mezi které patří nelegální práce či práce na hranici legality, zásadní porušování pracovního práva, zneužívání, závislost cizinců na nelegálních zprostředkovatelích, korupce, obchodování a vykořisťování a řada dalších. Je v zájmu naší společnosti, aby byly podobné jevy minimalizovány, a proto jsme se rozhodli připravit projekt, který by mohl k tomu přispět prostřednictvím zvýšení informovanosti zejména na straně migrantů.

Protože považujeme za zásadní, aby podoba vzdělávacího programu vycházela z reálných potřeb samotných aktérů vzdělávání, tj. potenciálních účastníků a účastnic, ověřovali jsme si náš výchozí předpoklad také u zástupců cílové skupiny. Přípomínky migrantů a migrantek jsme průběžně zapracovávali do připravovaných učebních plánů. Díky intenzivní spolupráci se podařilo připravit vzdělávací program tak, aby vždy co nejvíce vyhovoval aktuálním potřebám většiny našich účastníků a účastnic – a to i v období pro cizince nepříliš stabilním (tj. v období probíhajících změn na pracovním trhu i v legislativě).

6.1. Obsah a organizace vzdělávacího programu

Organizace vzdělávacího programu „Šance – práce – integrace!“ byla realizována následovně: V průběhu jednoho roku jsme celkem třikrát zopakovali vzdělávací cyklus sestávající z 10 na sobě nezávislých lekcí. Jednotlivé lekce představovaly samostatnou učební jednotku o rozsahu 2–4 hodin. Každá lekce tedy byla věnována jinému tématu, přičemž účastníci byli jasně informováni o tom, že jednotlivá témata spolu souvisí a pravidelná účast na vzdělávání napomáhá k lepšímu pochopení problematiky trhu práce v celé své šíři. K pravidelnosti byli také účastníci motivováni možností získat certifikát při minimální účasti 60 %. Někteří účastníci využili možnosti, kterou nabízely opakující se cykly. Část lekcí, které nemohli z časových důvodů absolvovat v prvním cyklu, navštívili v rámci cyklu druhého a třetího, aby získali komplexní informace.

Samotný obsah vzdělávacího programu vyplýval z cíle, tj. usnadnit integraci na pracovní trh. Proto jednotlivé lekce zahrnovaly témata, jejichž znalost má na zapojení na trh práce vliv, např.: náležitosti pracovního poměru, podmínky podnikání, systém sociálního zabezpečení, zdravotní pojištění, příprava na přijímací pohovor, psaní životopisu atd. Součástí obsahu byly zároveň informace týkající se podmínek pobytu cizinců na území ČR (vyplývající ze zákona o pobytu cizinců), protože bez znalosti těchto souvislostí nemůže žádný cizinec bezproblémově pracovat ani podnikat.

Do obsahu projektu jsme samozřejmě nemohli nezahrnout jazyk, jehož zvládnutí je jedním z klíčových faktorů integrace. Po důkladném zvážení všech výhod a nevýhod jsme se rozhodli vyloučit přítomnost tlumočnicků a realizovat vzdělávání pouze v českém jazyce. Naší podmínkou pro účast na kurzech byla alespoň minimální znalost českého jazyka (tj. úroveň A1 dle Evropského referenčního rámce SERR). Pro vzdělávací projekt „Šance – práce – integrace!“ byla rozpracována metodika inspirovaná metodou CLIL, tedy propojení jazykové a obsahové složky ve výuce (principu propojení jazykové a obsahové výuky je také věnována následující podkapitola). Nedostatečná znalost jazyka tak nebyla bariérou ve vzdělávání, ale prostředkem, který v kombinaci s předáváním znalostí a dovedností napomáhal účastníkům vzdělávání k snazší integraci a orientaci na pracovním trhu.

Nám se tento postup velmi osvědčil, a to oboustranně. Díky přítomnosti jazykové lektorky přímo ve výuce byla zajištěna dobrá srozumitelnost odborných informací. Ovšem ani dobré zvládnutí jazyka, informací o pracovním trhu a podmínkách pobytu cizinců nestačí k plné integraci. Nedílnou součástí každé společnosti jsou i rozmanité kulturní zvyky a tradice, které se budovaly po staletí a které jsou ve společnosti hluboce zakořeněné. Aniž bychom si to uvědomovali, naše chování, hodnoty, normy jsou velmi úzce spjaty s naším kulturním kontextem a bez jeho pochopení je integrace velmi obtížná. Proto jsme do obsahu vzdělávacího programu „Šance – práce – integrace!“ zapracovali i další vybraná témata z oblasti historie, kultury a společnosti. I když byla jejich časová dotace poměrně malá (obvykle jsme je zařazovali na konec hodiny formou tzv. „kulturních bonusů“), byl jejich dopad znatelný a sami účastníci hodnotili tyto vstupy jako velmi přínosné pro jejich další život v České republice.

Současně jsme se snažili mít na zřeteli fakt, že dospělý účastník ve vzdělávání vyžaduje ty znalosti a dovednosti, které může bezprostředně aplikovat v praxi. Vzdělávací proces nesmí postrádat smysl, poskytované informace musí být propojeny s každodenním životem účastníků.

Obsah vzdělávacího programu jsme následně rozpracovali do učebních plánů a učebních osnov. Pro lepší přehlednost se nám osvědčilo vypracovat z učebních osnov ještě podrobné scénáře jednotlivých lekcí.

Díličí témata, která byla zahrnuta do obsahu, jsme realizovali v rámci 10 lekcí. Sled jednotlivých výukových lekcí jsme připravovali tak, aby na začátku vzdělávacího cyklu převládaly lekce více informativní, zatímco lekce orientované na nácvik reálných situací byly zařazeny až na konec cyklu. Důvodem je skutečnost, že u této cílové skupiny je obzvlášť důležité postupně získávat důvěru účastníků. Cizinci přicházející na naše kurzy se zpočátku ostýchali před ostatními účastníky a cítili určité obavy. Kromě toho zpočátku některým z nich více vyhovovala frontální výuka a vyžadovalo určitý čas, než si účastníci zvykli na výhody interaktivních vzdělávacích metod a následně je i ocenili. Je proto velmi důležité, aby lektorky a lektori přistupovali k účastníkům s velkou citlivostí, respektovali jejich přání a vždy jim poskytli dostatečný prostor k aklimatizaci. Systém posloupnosti jednotlivých lekcí v případě našich kurzů přinesl očekávaný dopad pochopitelně především u té části účastníků, kteří vykazovali pravidelnější účast.

Zajímavé bylo, že tato stabilní skupina pravidelných účastníků měla velmi pozitivní vliv na nově přicházející, kteří následovali chování svých kolegů a většinou se bez problémů aktivně zapojili do vzdělávacího procesu.

Všechny lekce měly obdobnou strukturu, abychom v rámci každé lekce obsáhli všechny fáze vzdělávacího procesu. Vzhledem k principu nízkoprahovosti bylo nezbytné mít stále na zřeteli fakt, že někteří účastníci se mohou zúčastnit pouze jediné lekce. Proto bylo potřeba do každé lekce zařadit část věnovanou úvodním informacím, fázi upevňování vědomostí a dovedností i fázi kontrolní. Při plánování obsahu každé lekce jsme proto museli zohlednit časový limit, kterému bylo nutno přizpůsobit rozsah informací. Z našich zkušeností doporučujeme si před zahájením vzdělávání ujasnit, které znalosti a dovednosti jsou klíčové a v průběhu lekce se pak spíše soustředit na jejich upevňování, aby nedošlo k zahlcení účastníků přílišným množstvím informací. V případě našich kurzů se ukázalo jako zásadní, aby účastníci především pochopili, jak celý systém funguje a jak jsou jeho jednotlivé složky provázány. K tomu nám sloužila především schémata, obrázky a další grafická vyjádření (některé konkrétní ukázky najdete v kapitole 7). Další, rozšiřující informace jsme pak účastníkům postupně přidávali v přiměřeném rozsahu a vždy s odkazem na souvislosti v systému.

Změny ve společnosti, o kterých jsme se již zmiňovali v kapitole 3, se pochopitelně promítly i do změn v obsahu programu. Např. s ohledem na ekonomickou krizi a skutečnost, že úřady práce postupně v průběhu roku omezily vydávání pracovních povolení a velká část cizinců zaměnila pracovní poměr za podnikání, jsme zvýšili časovou dotaci pro podnikání na dvojnásobek. Podobně jsme se snažili zohlednit i další zásadní změny na trhu práce i ve společnosti. Všechny tři vzdělávací cykly se navzájem mírně lišily, a to nejenom z důvodů vlivu okolí. Na průběh jednotlivých lekcí pochopitelně působily i vnitřní vlivy, jako např. velikost a skladba studijní skupiny, jež byla pro naše lektorky (vzhledem k otevřenosti kurzu) vždy poněkud nepředvídatelná.

6.1.1. Princip propojení jazykové výuky s obsahovou

Jak již bylo zmíněno výše, jedním z klíčových faktorů k úspěšné integraci je znalost jazyka. Pro efektivnější osvojení jazyka je vhodnější učit se jazyk přímo v konkrétních situacích, v přirozeném prostředí. Jednou z metod, která z tohoto předpokladu vychází, je metoda CLIL (Content and Language Integrated Learning), která je součástí dokumentu Evropské unie „Podpora jazykového vzdělávání a lingvistické rozmanitosti: Akční plán 2004–2006“. Princip této metody spočívá v integraci jazykové výuky do výuky odborného předmětu. Díky tomu vzniká synergický efekt: cizí jazyk se stává prostředkem pro výuku odborného obsahu a obsah je zároveň prostředkem k výuce cizího jazyka.

V praxi našich vzdělávacích kurzů „Šance – práce – integrace!“ jsme se pokoušeli dostatečně informovat cizí státní příslušníky pracující na našem území o tom, jaká mají práva a povinnosti. Zároveň tu byla snaha o zlepšení jejich komunikačních dovedností, rozšíření slovní zásoby a seznámení se základy české gramatiky, kterou potřebují pro běžnou komunikaci. Každá lekce byla zaměřena na určité téma. K tomuto tématu byla připravena slovní zásoba, kterou si účastníci v průběhu lekce osvojovali. V případě nízkoprahových kurzů se lektori musí snažit o to, aby se toho studenti naučili v během lekce co nejvíce. Většina účastníků kurzu nemá čas na domácí přípravu a samostatné studium.

K jazykové výuce docházelo interaktivně formou různých druhů her. Slova, která byla pro téma klíčová, se v textu často opakovala nebo byla připomínána lektorkami. Problémová a nesnadno zapamatovatelná slova se vyslovila ústně a pro upevnění byla ještě napsána na tabuli. Gramatika byla propojována s obsahovou výukou tak, že pokud bylo probíraným tématem například zdravotnictví, v gramatických cvičeních byly používány příklady z tohoto prostředí. Gramatika byla přiřazována s ohledem na probírané téma. Nejednalo se o složitou gramatiku, jako jsou například podmínkové věty nebo pády. Šlo o naprosté základy, bez kterých se studenti při běžné komunikaci obejdou jen velice špatně.

Propojení obsahové a gramaticko-lexikální části se objevovalo i v příbězích cizinců, které byly součástí pracovních listů a měly přiblížit účastníkům kurzu dané téma.

Důležité bylo využití jazykové lektorky při obsahovém výkladu. Pokud se objevilo slovo, které bylo na posluchače příliš složité, lektorka jej vysvětlila tak, aby mu porozuměli. Při komunikaci na nízkoprahových kurzech je obzvlášť důležité mluvit zřetelně, pomalu a se správnou intonací.

6.2. Forma a metody výuky

Vzdělávací program „Šance – práce – integrace!“ byl veden formou prezenční výuky. Metody programu korespondují s cílem a potřebami cílové skupiny, stejně jako s charakterem projektu. Na každou lekci jsme zařazovali několik odlišných didaktických metod, které jsme v jejím průběhu střídali. Volba konkrétních metod pro konkrétní učební jednotku vyplývala z cílů a obsahu příslušné lekce. Pro účely této kapitoly se držíme dělení didaktických metod na teoretické, praktické a teoreticko-praktické (více viz kapitola 4).

Převažující část výuky byla věnována teoreticko-praktickým metodám, z nichž jsme nejčastěji zařazovali metody aktivizační, skupinovou a kooperativní výuku, samostatnou práci účastníků či problémové metody. Ovšem součástí každé lekce byly také klasické teoretické metody, především pak přednáška vedená frontálně (obvykle kolem $\frac{1}{4}$ z celkového času), která se nám jevila jako nejefektivnější způsob, jak předat účastníkům potřebné teoretické informace. Z dalších používaných klasických metod můžeme zmínit především práci s textem a rozhovor.

Struktura hodiny byla obvykle následující: Na začátek každé lekce byla vždy zařazena úvodní seznávací aktivita a představení cílů příslušné lekce. Jako další krok většinou následovala teoretická přednáška vedená frontální metodou. Přednášku následovalo procvičování znalostí, zpravidla formou skupinové práce či práce s textem. Schéma přednáška – cvičení se většinou v průběhu lekce zopakovalo 2–3×.

Velký prostor ve výuce byl věnován nácviku praktických situací. Za tímto účelem jsme používali převážně metody rozhovoru, řešení problémových úloh a metody dovednostně-praktické.

Do každé lekce jsme také periodicky zařazovali metody aktivizační (např. didaktické hry, metody diskusní a inscenační). Aktivizační metody přináší do výuky oživení, povzbuzují pozornost a přispívají k procvičení komunikačních dovedností, ale skrývají v sobě i mnohá rizika. V našem případě byla jednou z nevýhod skutečnost, že řada cizinců nebyla na tyto formy výuky zvyklá. Neformálnost některých aktivit může také způsobit odbočování od tématu. Proto je velice důležité věnovat přípravě a především vysvětlení těchto aktivit dostatek času a v průběhu výuky důsledně hlídat dodržování stanoveného cíle.

Podle hodnocení účastníků patřily mezi oblíbené a účinné metody skupinová a kooperativní výuka, diskusní metody, metody inscenační (které jsme využili např. v lekcích věnovaných nácviku pracovního pohovoru) a případové studie. Méně oblíbené byly některé kreativní metody (např. brainstorming), zejména u studijních skupin s nižší úrovní jazykových znalostí jsme se občas setkali s nepochopením zadání cvičení.

Otevřenost kurzů, která zásadně ovlivnila celý vzdělávací projekt, měla pochopitelně i velký vliv na používané metody. Studijní skupiny byly velmi rozmanité a často byl mezi jednotlivými účastníky velký rozdíl v úrovni jazykových znalostí, míře zkušeností i dovedností. Proto bylo potřeba najít způsoby, jak pracovat s diverzifikovanou skupinou, aby byla současně naplněna reálná očekávání účastníků. Osvědčily se skupinové a kooperativní metody, kdy pokročilejší účastníci pomáhali méně zkušeným. Na diverzitu skupiny reagovaly i studijní materiály, do kterých jsme

zakomponovali cvičení různých úrovní (začátečník–pokročilý) tak, aby si každý účastník mohl zvolit úroveň, která by mu nejvíce vyhovovala. Více se o našich praktických zkušenostech s prací s diverzifikovanou skupinou můžete dočíst v podkapitole 6.3.2.

6.3. Cílová skupina

Cílovou skupinou tohoto vzdělávacího programu jsou cizinci z tzv. třetích zemí žijící v Plzeňském kraji. Vzdělávací program byl připraven pro migranty a migrantky s dlouhodobým či trvalým pobytem. Naší prioritou bylo oslovit především ty cizince, kteří na území Plzeňského kraje pracují nebo podnikají, eventuálně plánují v nejbližší době vstoupit do zaměstnaneckého poměru či zahájit podnikání. Počet účastníků na vzdělávání se pohyboval v průměru okolo 10–15 osob. Všichni byli v produktivním věku, vzdělání účastníků bylo velmi různé od základního až po vysokoškolské. Pokud bychom měli analyzovat zemi původu účastníků vzdělávacích kurzů, výrazně převažovali migranti a migrantky z bývalého Sovětského svazu (např. Ukrajina, Bělorusko, Moldávie, Kyrgyzstán, Rusko atd.), dále byli zastoupeni účastníci z Vietnamu, Mongolska a dalších zemí. Na kurzech výrazně převažoval počet žen. Podle informací od účastnic se jejich partneři nemohli zúčastnit z důvodu velkého pracovního vytížení. Migranti, kteří se nemohli dostavit přímo na kurzy, pak doma využívali tištěné materiály tohoto programu, aby si mohli potřebné informace doplnit alespoň touto cestou.

Za povšimnutí jistě stojí i efekt multiplikace. Na základě zpětné vazby mezi účastníky se ukázalo, že řada z absolventů našich kurzů dále šíří poznatky získané na kurzech v rámci své komunity. Některé důležité informace se tak zprostředkovaně dostaly i k dalším cizincům a cizinkám v Plzeňském kraji. Velkou pomoc v tomto šíření hrají i tištěné vzdělávací materiály, které jsme dali volně k dispozici a které si další zájemci mohou kopírovat. Problémem v tomto ohledu je však velmi rychlé zastarávání informací.

Specifičnost cílové skupiny spočívala hned v několika faktorech, které jsme museli při výuce zohledňovat. Jedním z faktorů byla omezená znalost jazyka, čemuž musela být přizpůsobena výuka v rámci celého cyklu. Dalším důležitým faktorem je sociokulturní odlišnost zemí, ze kterých účastníci přicházejí. Lektoři musí přistupovat k účastníkům s velkou citlivostí, respektovat kulturu země původu. I přesto, že naše kurzy byly nízkoprahové, a tudíž jsme dopředu nevěděli, kdo na lekci přijde, jsme se snažili mít alespoň minimální povědomí o zemích, odkud k nám migranti/migrantky přicházejí. Četnost zastoupení národností je čitelná a reflektuje složení národnostních skupin žijících v České republice. Při výuce se nám pak hodí některé informace aplikovat na praktické případy, o nichž víme, že se odehrávají ve skutečnosti.

Respekt a nepředpojaté chování vůči všem, kteří se kurzu účastní, je předpokladem kulturně senzitivního přístupu, který jsme se snažili v praxi naplňovat zejména tím, že jsme k nikomu z přítomných nepřistupovali s hodnocením jeho kultury či země, ze které přichází. Na seminářích se naopak vždy snažíme vytvořit prostředí, kdy bychom si navzájem měli pomáhat a respektovat odlišné zkušenosti. V průběhu výuky jsme se také setkali s tím, že někteří účastníci kurzu nechtěli komunikovat nebo spolupracovat s jinými lidmi z jiných kulturně odlišných oblastí. Takovým situacím se snažíme předcházet jasným stanovením pravidel, podle kterých v rámci kurzů pracujeme. Mezi tato pravidla patří i přátelská a otevřená atmosféra.

Dalším průřezovým tématem našich vzdělávacích kurzů je genderová senzitivita. Ta spočívá zejména v uznání rozdílných potřeb žen a mužů a reflexe těchto potřeb do obsahu vzdělávání a do celého průběhu kurzů. V praxi zařazujeme diskuze o genderových rolích ve společnosti, rozmanitost rolí a socio-kulturní rozdíly. Do obsahu lekcí jsme začlenili například téma, jak se bránit diskriminaci na trhu práce, zohledňujeme otázky spojené s porodem a těhotenstvím – zdravotnictvím, nemocenskou a sociální dávkou či informace o předškolní péči o děti. Organizace kurzu rovněž reflektovala potřeby rodičů malých dětí, proto standardně nabízíme hlídání na kurzech zdarma.

Koncept genderově citlivého přístupu vychází ze škály možných variant, jak gender zohledňovat. Následující tabulka je přehledem těchto přístupů:

Genderově předpojatý přístup: zapříčiňuje diskriminaci žen či mužů, například nižší ohodnocení práce žen, odpírání možnosti péče o děti mužům.

Genderově slepý přístup: gender není zohledněn jako determinanta, která v dané situaci hraje roli, například zaměstnanci na zkrácený úvazek se z rozhodnutí vedení nezúčastní školení, toto vymezení dopadá více na ženy, které z důvodu péče o děti více pracují na zkrácené úvazky.

Genderově neutrální přístup: přístup, kdy lze prokázat, že dopady různých aktivit či opatření na muže/ženy se neliší, resp. nevedou ke znevýhodnění jednoho z pohlaví.

Genderově citlivý přístup: zohledňuje faktory spojené s odlišným postavením žen a mužů ve společnosti, hodnotí, kdo z jakých politik či opatření profituje, tento přístup může zahrnovat speciální akce na podporu pouze žen/pouze mužů, aby pomohl zajistit rovnoprávné využívání práv i povinností žen a mužů

Zdroj (upraveno): Guide on Gender-Sensitive Labour Migration Policies, 2009

6.3.1. Bariéry účasti na vzdělávání

Potenciální bariérou v přístupu ke vzdělání může být u této cílové skupiny především nutnost zabezpečit základní životní potřeby, péče o malé děti, neznalost jazyka či sociální bariéry. Abychom zmíněné bariéry eliminovali, bylo nezbytně nutné zajistit úplnou otevřenost našich kurzů. Díky tomu, že vzdělávací program „Šance – práce – integrace!“ fungoval na principu nízkoprahovosti, se mohli do procesu vzdělávání zapojit i ti účastníci a účastnice, kteří byli z důvodů obstarávání základních životních potřeb velmi pracovně vytížení a pravidelná účast pro ně byla nedosažitelná. Účastníci vzdělávání si tak mohli sami zvolit, které lekce z nabídky celého cyklu se zúčastní a přizpůsobit nabídku vzdělávání svým možnostem i potřebám. Vzhledem k pracovní době našich klientů se lekce konaly ve večerních hodinách nebo o víkendech.

Snížit sociální a jazykovou bariéru se nám velmi úspěšně dařilo také díky aktivnímu zapojení koordinátorky (původem cizinky), která v Plzni zároveň pracuje jako sociální pracovníce a mezi místními cizinci má velkou důvěru a autoritu. Na všech lekcích jsme usilovali o přátelskou atmosféru, našim cílem bylo vytvořit účastníkům a účastnicím bezpečné prostředí, ve kterém se budou cítit příjemně.

Vedle odstraňování bariér se většina realizátorů vzdělávacích aktivit zabývá také otázkou motivace účastníků. Motivaci rozebíráme v obecné rovině již v kapitole 4. Kromě motivace kognitivní, jsme u účastníků našich vzdělávacích kurzů zaznamenali, že je pro ně velmi důležitá i motivace sociální. Příležitost odpoutat se od každodenních starostí a navázat nová přátelství byl jedním z důvodů, proč se účastníci na kurzy rádi vraceli. Významným motivačním faktorem, který rovněž stojí za zmínku, byla příležitost ke kontaktu se zástupkyněmi majoritní společnosti (lektorkami) na jiné než oficiální úrovni. Velmi důležitý byl také pocit prožitého úspěchu. Fakt, že cítili velkou důvěru a podporu ze strany lektorek jim pomohl odbourat počáteční obavy. Individuální pokrok, který byl u řady účastníků nepřehlédnutelný, se projevil i v jejich osobním a pracovním životě. Jak vyplynulo z vyplněných evaluačních dotazníků i z neformálních rozhovorů s migranty a migrantkami, většina účastníků pozitivně hodnotila, že po absolvování lekcí jsou schopni zvládat běžné životní situace samostatně.

6.3.2. Individuální přístup k účastníkům a účastnicím vzdělávacích kurzů

Potřeba individuálního přístupu k účastníkům a účastnicím vyplývá z organizace kurzu, který byl pojat jako nízkoprahový. To předpokládá, že jednotlivé lekce tvoří uzavřené celky, které na sebe tematicky navazují. Účastníci měli možnost zúčastnit se libovolné zvoleného počtu seminářů z celkových 10 lekcí, které se tematicky dotýkaly pracovního trhu. Lektorky tedy nikdy dopředu nevěděly, kolik lidí na seminář přijde, jaké budou mít znalosti a jakou jazykovou vybaveností budou disponovat. Toto se dalo pouze usuzovat z předchozích lekcí a z formy náboru.

Teoretická východiska týkající se specifického přístupu jsme již popsali v kapitole 5 (Specifika nízkoprahových kurzů). Vzhledem k tomu, že cílem vzdělávacích kurzů projektu „Šance – práce – integrace!“ bylo nejenom zlepšit jazykové znalosti účastníků, ale i předat odborné informace a pomoci účastníkům osvojit si nezbytné kompetence, museli jsme se, kromě rozdílné úrovně jazykových znalostí, vypořádat i s odlišnou znalostí a zkušeností účastníků v oblasti trhu práce.

Vyučovaná skupina byla tedy na každé lekci jiná, jazykově, etnicky, genderově, věkově a vědomostně heterogenní. Všechny tyto rozdílnosti jsme se snažili reflektovat a s tímto ohledem jsme přistupovali k účastníkům a účastnicím individuálně, podle jejich potřeb, které jsme nezjišťovaly vždy jen striktně empiricky, ale do přístupu se promítalo i pozorování a naslouchání každému zúčastněnému.

Výhody heterogenní skupiny:

Smíšená skupina vytváří prostředí pro předávání zkušeností. Na seminářích se setkávali lidé například s různým pobytovým statutem. Účastníci si tak mohli předávat informace spojené s vízovými procedurami, plnění účelu pobytu v ČR atd. a vzájemně se tak motivovat.

Ve smíšené skupině rovněž dochází k částečnému stírání stereotypních předsudků mezi národnostními skupinami. V průběhu kurzů jsme se několikrát setkali s xenofobními postoji jedné skupiny migrantů k druhé. S touto skutečností jsme pracovali a v prostředí otevřené a přátelské atmosféry jsme se snažili předsudky postupně odbourávat.

Výhodou smíšené skupiny je také různá znalost českého jazyka. V našem kurzu se často pracovalo ve skupinách. Komunikačním jazykem byla výhradně čeština a méně pokročilí účastníci a účastnice se tak učili od jazykově zdatnějších. To pokročilí naopak pomáhali začátečníkům a díky tomu si procvičovali a upevnili svoje jazykové znalosti a také sebevědomí.

Nevýhody heterogenní skupiny:

Při výuce heterogenní skupiny jsou nároky kladené na vyučující jak v oblasti přípravy, tak při samotném lektorování velmi vysoké. Lektori a lektorky by měli mít připravený zásobník aktivit a cvičení pro situace, které mohou v průběhu výuky nastat. Práce s takovou skupinou předpokládá umění improvizace a schopnosti mimojazykové komunikace. Při individuální práci s každým zúčastněným se rovněž vytváří riziko, že výuka přeroste do individuálního poradenství. Zde existuje velmi tenká hranice a je nutné toto riziko permanentně reflektovat.

Nezbytným bodem výuky, který je řazen vždy na počátek, je seznámení účastníků vzdělávání s cílem a obsahem vzdělávání, vč. programu lekce. Ten slouží nejen pro představení tématu a průběhu lekce v úvodní (motivační) fázi, ale také pro orientaci v průběhu lekce. Vzhledem k pestré skladbě účastníků a účastnic se i jejich očekávání mohou diametrálně lišit a lektor či lektorka je tak ukotví v realitě toho, co je a není možné a dosažitelné při takovémto způsobu výuky. Díky tomu je možné předcházet případným nedorozuměním. Na druhou stranu, nízkoprahové kurzy jsou velmi flexibilní a právě v této fázi má lektor možnost mírně modifikovat program podle individuálních potřeb účastníků.

Při tvorbě časového harmonogramu je rovněž podstatné nezapomínat na přestávky. V nízkoprahových kurzech jsou důležité přestávky nejen pro obnovení koncentrace a regeneraci sil účastníků, ale také jako příležitost k navazování neformálních kontaktů mezi účastníky (více o motivaci ke vzdělávání viz kapitola 4). Na našich kurzech se nám osvědčilo, že jsme mnohdy ponechali volbu zahájení další přestávky i na účastnících.

Praktické tipy pro práci s heterogenní skupinou:

1. V úvodu

Na začátek každé lekce jsme zařadili tzv. „ledolamku“, tj. seznamovací techniku, která dala přítomným možnost seznámit se nejen s lektorkami, ale i mezi sebou. Tyto techniky byly voleny s ohledem na téma lekce a zároveň tak, aby měl každý možnost k tématu něco říct ze své zkušenosti, bez ohledu na míru znalostí. Na seznámení jsme kladli velký důraz a nechali jsme pro něj i dostatečnou časovou dotaci.

Příklad: v úvodu semináře o vzdělávání jsme s účastníky a účastnicemi diskutovali o tom, který předmět ve škole měli nebo naopak neměli rádi. Seznamování vždy začínaly lektorky, aby přítomní měli čas si svou odpověď rozmyslet a aby si mohli po-

slechnout, jakou povahu má mít jejich příspěvek. Z této úvodní diskuse jsme mohli odhadnout úroveň českého jazyka a zorientovat se v tom, kdo se chce do jaké míry zapojovat do aktivní spolupráce. Dále jsme mohli lépe odhadovat, kdo potřebuje více času k tomu, aby se projevil, a kdo naopak mluví hned a rád. To vše bylo velice podstatné pro další vedení semináře. Tzv. zjišťovací kolečko v úvodu lekce je dobré začít nějakou konkrétní, jasně specifikovanou otázkou, která až navazuje na osobní rovinu. Naopak se nám příliš neosvědčila abstraktní témata (např. co si vybavíte při názvu lekce?).

2. V průběhu lekce

- a) Pro aktivní zapojení všech zúčastněných je vhodné v průběhu jedné uzavřené lekce vytvářet tematicky rámcované celky. Lektorka otevře téma a zeptá se, co o tématu vědí samotní účastníci, každému ponechá dostatečný čas, aby se podělil o své zkušenosti. Tento celek pak doplní ze své strany tak, aby dostatečně vysvětlila tzv. „jádro“ (minimum nejdůležitějších informací, znalostí či dovedností), které musí být srozumitelné i pro účastníky s nízkou znalostí češtiny a případně doplní informace, které neznají ani pokročilí. Také se nám osvědčilo zapojovat aktivní účastníky a účastnice naplno a nechávat jim dostatečný prostor, aby se projeví. Zlepšili se tak nejen v odborném tématu, ale i v mluvené češtině.
- b) Práce ve skupinách je jednou z nejdůležitějších metod, jak pracovat s diverzifikovanou skupinou. Podstatou je promíchání účastníků tak, aby v každé skupině byl někdo více a někdo méně pokročilý. Spolupráce mezi lidmi, kteří mají rozdílné vědomosti a jazykové znalosti, je v případě potřeby podpořena lektorkou.
- c) Pro praktickou část semináře bylo přínosné mít připravené minimálně dvě varianty cvičení, pro začátečníky a pro pokročilé. Někdy postačí jedna varianta cvičení s různou formou zadání.
- d) Permanentní dialog mezi lektorkou a účastníky kurzu. Osvědčilo se, když podoba lekcí nespočívala jen na osobě lektorky, ale když přímými tvůrci toho, jak seminář probíhal, byli i účastníci. Příkladem toho je forma zodpovídání dotazů během lekce, kdy lektorka dá nejprve prostor účastníkům, aby na otázku odpověděli, až poté sama vstupuje svou odpovědí nebo doplněním.

3. Na závěr semináře

Opakování důležitých informací nejprve účastníky a posléze lektorkou. Prakticky to může vypadat tak, že každý řekne, co si z kurzu odnáší, lektorka to zapíše na flip a poté doplní a dá jednotlivým pojmům nebo větám souvislosti, o kterých mluvila již v průběhu semináře.

6.4. Didaktické pomůcky

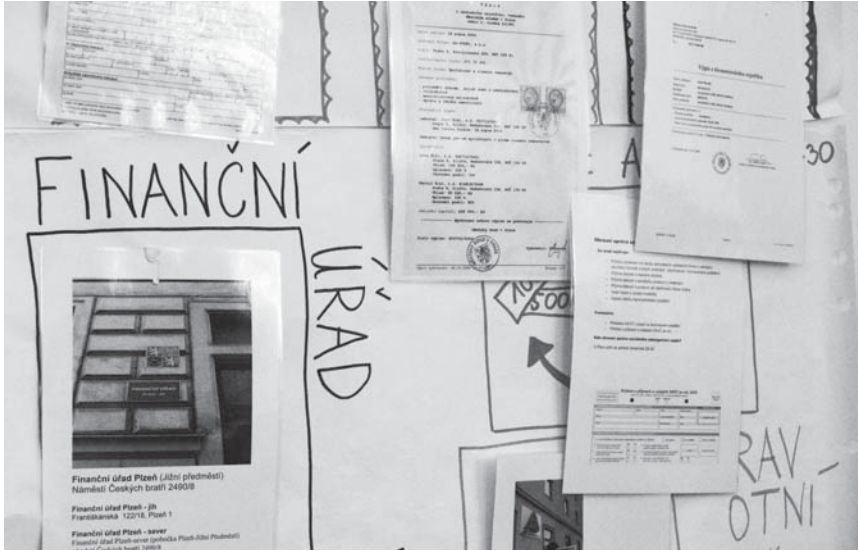
Na každé lekci jsme v první řadě používali studijní materiály vypracované lektorským týmem. Pro každou z lekcí byl připraven materiál, který obsahoval základní i doplňující text výkladu, vysvětlení, prostor pro poznámky a sérii cvičení na upevnění potřebných znalostí, a to jak pro práci přímo ve výuce, tak i pro domácí procvičování. Sled jednotlivých cvičení odpovídal scénáři výuky a díky tomu studijní materiály mohly sloužit lektorkám jako opora při dosahování vzdělávacího cíle.

Výběr dalších didaktických pomůcek velmi úzce souvisel se specifickými potřebami cílové skupiny a charakterem výuky. Vzhledem k úrovni jazykových znalostí bylo nezbytné doprovázet přednášky i cvičení vizualizací. Proto lektorky v každé lekci hodně pracovaly s flipcharty, fotografiemi, grafy, schémata i s trojrozměrnými didaktickými pomůckami. Důležité je pomůcky vzájemně vhodně kombinovat.

U této cílové skupiny platí dvojnásob, že pouhý psaný text či přednáška není dostačující. Na druhou stranu není možné účastníky zahltit přemírou podnětů.

Vzhledem k cílům výuky se také vhodně používaly reálné materiály, např. vzory smluv a faktur, formuláře, pracovní inzeráty atd.

6.5. Lektorský tým

Kromě důkladné teoretické přípravy vzdělávacího programu mají zásadní vliv na úspěšnost lektorky a lektori, kteří jej realizují. Důležité jsou zejména jejich lektorské dovednosti a zkušenosti, ale i způsob přípravy na vzdělávání, přístup k účastníkům i citlivost k jejich specifickým potřebám, komunikace či schopnost flexibility.

V případě tohoto vzdělávacího programu nám nejvíce vyhovovalo lektorování v tandemu. Většinou se jednalo o dvojici ve složení odborná a jazyková lektorka, popř. dvě odborné lektorky. Práce v tandemu přináší řadu výhod, lektorky se navzájem doplňují a upřesňují informace. Je-li studijní skupina diverzifikovaná, napomáhá přítomnost druhé lektorky efektivnějšímu průběhu výuky. Při samostatné či skupinové práci mohou účinněji podporovat účastníky, týmová práce je velkým přínosem pro lepší zvládnutí problémových situací i pro individuální práci s klienty. Důležitou podmínkou pro tento typ práce je, aby lektorky a lektori měli osvojené kompetence nezbytné k týmové spolupráci.

6.6. Evaluace programu

Nedílnou součástí každého projektu je evaluace. V rámci tohoto vzdělávacího programu jsme periodicky prováděli evaluaci celého procesu, a to z několika různých úhlů pohledu: z hlediska účastníků a účastnic, z pohledu realizačního týmu a z pohledu externích spolupracovnic.

V rámci **evaluace ze strany účastníků** jsme nejprve ověřovali, zda realizace vzdělávacího programu koresponduje s požadavky cílové skupiny, a to především v těchto oblastech:

- Přiměřená jazyková náročnost (zda komunikace ze strany lektorek probíhá přibližně na stejné jazykové úrovni, jakou dosáhli účastníci vzdělávání)
- Obsah a rozsah informací
- Metody výuky
- Vystupování lektorek
- Studijní materiály (jejich náročnost a obsah) atd.

Metody evaluace jsme museli volit s ohledem na specifika cílové skupiny a v průběhu cyklu jsme je vzájemně kombinovali. Protože jazyková úroveň skupiny se pohybovala na úrovni A1–B1, vyhovovaly našim účastníkům spíše jednoduché standardizované dotazníky, vizuálně založené metody či rozhovor.

Provést relevantní evaluaci nízkoprahových kurzů je značně obtížné, a proto je třeba brát některé výsledky s rezervou. Přesto jsme se rozhodli alespoň v omezené míře zpětnou vazbu od účastníků vzdělávání zjišťovat. U každé lekce jsme definovali minimální požadavky na absolventa, tj. měřitelné výstupy, co má absolvent každé lekce umět, být schopen. Např. absolvent lekce Způsoby hledání práce zná náležitosti motivačního dopisu a orientuje se v pracovních inzerátech; absolvent lekce Systém sociálního zabezpečení zná některé zásadní součásti systému sociálního zabezpečení, umí vyplnit formulář atd. Zda toho bylo dosaženo, jsme průběžně ověřovali na konci každé lekce dotazováním, formou skupinových úloh, případových studií, rolových her či testů. Individuální pokrok každého studenta jsme, z časových důvodů, konzultovali s účastníky jen na vybraných lekcích.

Interní evaluace (z pohledu realizačního týmu) se týkala především pracovních výkonů celého týmu, dále pak organizačního průběhu celého vzdělávacího procesu, týmové spolupráce, kvality a využitelnosti vzdělávacích pomůcek. Práce lektorského týmu byla hodnocena prostřednictvím pravidelných interních hospitací a týmových evaluačních schůzek.

Do **evaluace ze strany externích spolupracovníků** se zapojila jazyková lektorka a místní koordinátorka, která má osobní zkušenost s procesem migrace a integrace v nové zemi. Důležitou roli zde sehrála právě místní koordinátorka, která byla po celou dobu realizace projektu spojovacím článkem mezi EKS a cílovou skupinou. Díky každodennímu kontaktu s účastníky a účastnicemi programu nám pravidelně zprostředkovala poznatky a připomínky důležité pro další vývoj projektu.

Výsledky evaluace jsme zároveň využili ke korekci případných nedostatků vzdělávacího procesu, které jsme prováděli zejména po ukončení každého vzdělávacího cyklu. Zejména první (pilotní) vzdělávací cyklus byl podroben důkladné evaluaci. Na základě analýzy evaluace pilotního projektu jsme provedli řadu úprav, které napomohly k vyšší efektivitě vzdělávacího procesu. Nejzásadnějších změn se dočkaly studijní materiály (s ohledem na diverzitu skupiny jsme některá cvičení rozpracovali do více úrovní, zjednodušili jazyk výkladu či přidali cvičení pro domácí procvičování; přidali jsme více grafických prvků atd.). Mírně byl upraven i obsah i hodinová dotace některých vzdělávacích lekcí (byla rozšířena lekce věnovaná podnikání, věnován větší prostor jazykové výuce atd.). Potřeba dílčích změn v obsahu byla způsobena i některými vnějšími vlivy, především změnami v legislativě a situaci na pracovním trhu v ČR.

7. Příklady použitých vyučovacích metod a technik ve výuce v rámci vzdělávacího programu „Šance - práce - integrace!“

V předchozí kapitole jsme popsali přípravu a realizaci vzdělávacího programu „Šance – práce – integrace!“. V této kapitole navážeme na předchozí popis a podrobněji se zaměříme na samotný vzdělávací proces, a to především na vybrané techniky, které jsme v rámci programu používali. O didaktických metodách, které se nám v nízkoprahových kurzech osvědčily, jsme se již zmínili v kapitole 6. Na tomto místě představíme jak příklady některých vybraných metod, tak i konkrétní techniky a cvičení, která se setkala s velkou oblibou u účastníků a účastnic, ukážeme zde příklady cvičení, která jsme využívali ve studijních materiálech v jednotlivých lekcích.

Důležitou pomůckou každé lekce tohoto vzdělávacího programu byly **studijní materiály** (tzv. hand outs), a to ve všech jejích fázích. Sloužily nejen jako důležitá podpora ve vzdělávání účastníků, ale současně i jako pomůcka pro lektorku při organizaci výuky spolu s podrobným scénářem. Pracovali jsme s nimi téměř po celou dobu výuky, v rámci které jsme kombinovali výklad, cvičení ve studijních materiálech (převážně práce s textem) a techniky (obvykle aktivizující) bez použití studijních materiálů. Tyto studijní materiály také sloužily účastníkům k případnému dobrovolnému samostudiu a procvičování nad rámec lekce.

Současně jsme využívali studijní materiály také jako prostředek k aktivizaci účastníků v průběhu přednášky vedené frontální metodou (je možné například využít barevné fixy a studenti mají za úkol označit důležitou informaci v textu, poznámky, vybrat správné řešení apod.).

Struktura studijních materiálů byla jednotná pro každou lekci. Byla rozčleněna na tyto části: obsah lekce, schéma ilustrující podstatné informace k tématu, slovní zásoba, cvičení a jejich řešení, shrnutí důležitých informací a také kontakty a další zdroje informací.

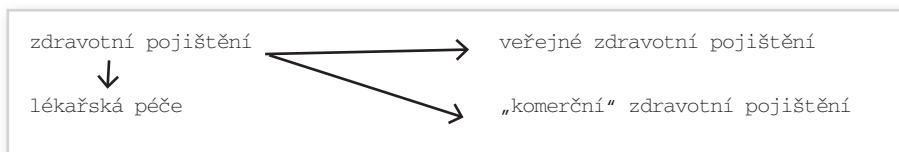
U každého cvičení bylo zadání. Vždy však bylo důležité zadávat úkoly společně celé skupině a ověřit si, zda je zadání pro všechny srozumitelné. Při samotné práci s textem doporučujeme individuální kontrolu studentů, případné vysvětlení a podporu při řešení.

Důraz jsme kladli především na to, aby studijní materiály byly zpracovány přehledně, s jasnou logickou strukturou. Vzhledem k omezeným jazykovým znalostem účastníků jsme kromě textu využívali i další prostředky komunikace, např. obrázky znázorňující probíraná témata, příběhy a řešené situace, komiksy

ilustrující konkrétní problém či postupy (použili jsme například v tématu vzdělávání – jak postupovat v případě nostrifikace, tj. uznání vzdělání ze zahraničí), názorná schémata s obrázky apod. Pro lepší orientaci jsme také do materiálů vložili ikony, které podpořily členění studijního materiálu.

V úvodu každé lekce jsme se zaměřili na vysvětlení nejdůležitějších informací k probíranému tématu a zejména na uvedení tématu do souvislostí. Příkladem je schéma „co je důležité“, zde uvádíme příklad k tématu zdravotní péče a pojištění v ČR.

Ukázka č. 1: Ukázka ze studijního materiálu – schéma k tématu „zdravotní péče a pojištění“

Určitě můžeme doporučit vkládat do výuky také humor, nejen například v aktivizačních metodách (hry, scénky apod.) nebo v pomůckách (například fotografie), ale také v obsahu cvičení. Humor zvyšuje pozornost, soustředění, uvolňuje atmosféru, pomáhá k porozumění atd. I zde je však třeba mít na paměti citlivost vůči účastníkům s ohledem na jejich životní zkušenosti a kulturní zvyky. Je proto lepší nebýt při používání humoru příliš osobní a držet se v tzv. „neutrální zóně“.

Využití jednotlivých technik se liší podle toho, o jakou fázi výuky se jedná: úvod lekce (fáze motivační), průběh lekce (tj. fáze utváření vědomostí a dovedností a fáze upevňování vědomostí a dovedností) a závěr lekce (fáze kontrolní).

7.1. Techniky využívané v úvodní fázi výuky

V úvodu každé lekce lektorky představily cíl výuky, obsah lekce a časový harmonogram, připomněly základní pravidla spolupráce a komunikace a vysvětlily používané metody výuky. Seznámení s interaktivními metodami výuky je v případě této cílové skupiny zásadní, vzhledem k tomu, že způsoby aktivního zapojení studentů mohou být pro mnohé účastníky nové a nezvyklé. Následovalo krátké seznámení. Vzhledem k tomu, že se jednalo o nízkoprahový (otevřený) kurz, složení účastníků se měnilo. Úvod každé lekce měl tedy zásadní vliv na průběh další výuky. Proto je důležité již od počátku vytvořit takové prostředí pro výuku, které nebude v účastnících vyvolávat nedůvěru či obavy.

Pro tyto účely jsou využívány tzv. „LEDOLAMKY“ (ICEBREAKERY). Cílem je **uvolnit atmosféru** ve skupině, získat o sobě navzájem základní informace, představit se (jména, země, odkud pocházím atd.), **seznámit se**. Za témata těchto cvičení jsme vybírali nejen běžná témata z každodenního života (například moje oblíbené české jídlo, město, kde jsem se narodil/a a kde nyní žiju s využitím mapy světa a ČR apod.), ale také témata, která již přímo souvisela s obsahem lekce. Vhodné je při této aktivitě využít uspořádání židlí do kruhu. Vedlejším cílem bylo také **zjistit znalosti** účastníků, individuální zkušenosti z praxe, jazykové a další dovednosti. Počáteční zmapování znalostí účastníků jsme zohledňovali dále v průběhu lekce, kterou jsme tímto znalostem a schopnostem přizpůsobovali. Díky úvodním „ledolamkám“ měla také lektorka možnost identifikovat úroveň jazykových znalostí jednotlivých účastníků a vytipovat si ty studenty, kteří budou potřebovat větší podporu lektorky i pokročilejších kolegů a kolegyně. Bylo však nezbytné průběžné vyhodnocování znalostí i dovedností účastníků po celou dobu výuky.

Jednou z oblíbených technik ke **zjišťování očekávání** studentů, kterou je vhodné realizovat také v úvodu lekce/kurzu jsou „JABLÍČKA“: na velkém flipu je namalovaný strom, každý student dostane namalované jablíčko, na které napíše, co očekává od lekce/kurzu, a nalepí na flip. Na závěr lekce jsou jablíčka „očesána“ a jednotlivá očekávání, která jsou na nich uvedena, jsou vyhodnocena (v případě uzavřených kurzů na poslední lekci).

Různé typy jednoduchých TESTŮ nebo KVÍZŮ (které doporučujeme realizovat raději ve skupině či ve dvojicích) slouží ke **zjišťování vstupních znalostí**, které si studenti do kurzu přinášejí. Po vyhodnocení lektorka na získané informace naváže a dále je rozvíjí. Vedlejším efektem je zvyšování sebevědomí účastníků a také motivace dále pokračovat ve vzdělávání, zejména pokud jsou tato cvičení realizována ve skupině (studenti si uvědomí, že již spoustu informací vědí, mohou své zkušenosti dále předávat, navíc získají ocenění ze strany lektorky atd.).

Protože jedním z cílů vzdělávacího programu bylo zvýšit komunikační dovednosti v češtině, byla vždy do aktivit v úvodu každé lekce zařazena cvičení na seznámení se **slovní zásobou**, která souvisela s probíraným tématem. Mezi techniky, které jsme v lekcích využívali, patří:

ČTENÍ SLOVA A JEHO DEFINICE: Studenti přečetli slovo a k němu patřičnou definici, poté nad tímto slovem diskutovali. Lektorka pak dané slovo použila v příkladu. Čtení probíhalo nejprve samostatně, pak ve skupinkách a v konečné fázi zároveň s jazykovou lektorkou.

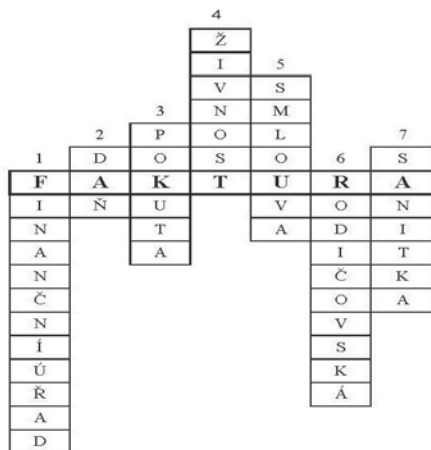
HLEDÁNÍ DEFINICE: Ke sloům v handoutech byla přiřazena špatná definice. Úkolem studentů bylo najít a přiřadit správnou definici ke správnému slovu. Tato aktivita byla prováděna většinou ve skupinkách v daném časovém limitu. Správné výsledky pak studenti konzultovali s lektorkou.

„NAJDU SI TĚ“/„DVOJČKY“: Studentům se rozdají dva typy lístečků, na kterých jsou napsaná buď slova, nebo definice. Jejich úkolem je najít si ve třídě svou dvojici slovo – definice. Tato metoda má výborný **aktivizující účinek**.

Varianta pro pokročilejší studenty: každý dostane jedno či více slov a musí je ostatním vysvětlit svými slovy.

KŘÍŽOVKY: Tato metoda (technika) je velmi oblíbená. Je to zábavná forma k **zopakování** informací a slovní zásoby z dané lekce i těch předchozích. Slovní zásoba byla ukryta v křížovce a tajenkou bylo klíčové slovo celé lekce. Využívali jsme je i v závěru lekce, pro individuální práci rychlejších studentů nebo jako domácí úkol.

Ukázka č. 2: Křížovka (téma „podnikání“)

1. Úřad, kde platím daně. Kontroluje účetnictví podnikatelů.
2. Peníze, které platím státu z vydělaných peněz.
3. Co to je penále?
4. Když chci začít podnikat jako živnostník, musím ohlásit.....
5. Písemný dokument, který dostane zaměstnanec před nástupem do nového zaměstnání. Pracovní.....
6. Je to doba, kdy matka nebo otec dítěte dostává rodičovský příspěvek.....dovolená.
7. Je vám hodně špatně a potřebujete okamžitě lékařskou pomoc. Zavoláte na linku 155 a přijede pro vás.....

K opakování slovní zásoby docházelo v průběhu lekce několikrát. Mimo to, že ji studenti slyšeli opakovaně z úst lektorky a pracovali s ní ve studijních textech, jazyková lektorka vždy po probraných obsahových cvičeních zopakovala znovu těžko zapamatovatelná slova, která byla ovšem klíčová k danému tématu. Používané metody v těchto případech:

„MÍČEK“: Lektorka vysloví slovo či jeho definici a hodí míček studentovi, který má odpovědět (říct správné slovo nebo naopak jeho definici). Pokud student neví nebo si není jistý, může míček bez rozpaků hodit zpět a ten putuje k dalšímu studentovi.

„AKTIVITY“: Toto procvičování slovní zásoby je inspirované známou hrou „aktivity“. Studenti si vylosují slovo a pak mají tři možnosti, jak jej vysvětlit či znázornit ostatním (kreslení/pantomima/ústní vysvětlování). Ostatní pak musí uhodnout, o jaké slovo se jedná. Tato metoda musí být používána velmi opatrně a s citem. Ne v každé skupině se dá použít. Pokud ale narazíte na studenty, kteří si rádi hrají, směle do toho. Nebo můžete hru modifikovat tak, aby byla schůdná pro všechny a navodila příjemnou atmosféru. Například můžete vynechat pantomimu. Ta činí studentům většinou největší problémy. Nebo ji můžete předvádět vy sami a studenti mohou hádat, o jaké slovo se jedná.

„ZÁDY K TABULI“: Jednoho z dobrovolníků postavíte před tabuli zády, napíšete slovo na tabuli, které on nevidí. Ostatní mu musí česky dané slovo vysvětlovat tak, aby poznal, o jaké se jedná. V případě nízkoprahových kurzů je v každém případě dobré vybírat vždy dobrovolníka, abychom studenta, který je například stydlivý, neuvedli do rozpaků.

TEXT: V obsahových a jazykových cvičeních se daná slovní zásoba vždy znovu opakovala. Studenti museli příslušná slovíčka například seřazovat, doplňovat do textu, podtrhávat nebo vybírat, která k danému tématu nepatří.

Problémová slovní zásoba byla vždy připomínána a opakována na začátku každého dalšího semináře, hned po úvodní „ledolamce“ a seznámení s obsahem lekce.

Ukázka č. 3: Doplnování do textu. Cvičení kombinující obsahovou a jazykovou výuku. (téma „podnikání“)

Úkol: Přečtete si text. Na prázdná místa doplňte správná slova z těchto možností:

Objednávka	Zdravotní	Pobyt
Faktura	Nemocenské	Důchodové
Zavřeno	Přestávka	Daňové přiznání
Doklad	Zálohy	Finanční
Podnikatelka	Zákazníci	

Paní Anna Nováková ráno vstala a připravilazboží na druhý den.

Potom zaplatila.....za housky, které převzala minulý týden. V sedm hodin musí otevřít svůj obchod. A už přicházejí první

Anna připravuje pečivo podle jejich přání, od každého přijme peníze a vydá.....A tak je to celý den, jenom v poledne je.....

na oběd. Ve čtyři hodiny vyvěsí na dveře ceduli s nápisem.....

Ale jakomá ještě další povinnosti. Musí zaplatit

na pojistné. Paní Anna má trvalýa proto pravidelně každý měsíc

platí zálohy na.....i.....pojištění. S manželem plánují miminko,

a proto dobrovolně posílá i částku na pojištění. Daně může

platit až po té, co podá v březnu....., raději ale každý

měsíc posílá na úřad malou zálohu, aby nemusela platit hodně

peněz najednou.

Ukázka č. 4: Kvíz. Procvičení tematické („odborné“) slovní zásoby (téma „vzdělávání“)**1) Nostrifikace je:**

- a) doktorka, která léčí problémy s nosem
- b) uznání mého vzdělání ze zahraničí
- c) nemoc, při které mám červený nos

2) Ověřená kopie dokumentu je:

- a) kopie dokumentu, kterou mi ověří notář
- b) kopie dokumentu, kterou mi ověří soused
- c) kopie dokumentu, kterou mi ověří na hlavním vlakovém nádraží v Plzni

3) Osvědčení o znalosti českého jazyka je:

- a) dokument, který dostanu na konci střední školy
- b) doklad o tom, že jsem složil/a zkoušku z českého jazyka; potřebuji ho k žádosti o trvalý pobyt
- c) vysvědčení, které dítě dostane v mateřské škole

4) Veřejná vysoká škola je:

- a) škola pouze pro dívky
- b) škola, na které žádám o uznání vysokoškolského vzdělání
- c) soukromá vysoká škola

Ukázka č. 5: Procvičování slovní zásoby (téma „vzdělávání“)

1. Povinná školní docházka je
2. Zápis do mateřské školy znamená, že
3. Poplatek v mateřské škole jsou
4. Spádová škola je
5. Vysvědčení je
6. Družina je
7. Žákovská knížka je

- a) ... dokument (= sešit), který má každé dítě na základní škole.
Do sešitu celý rok učitelé zapisují známky a záznamy o chování.
- b) ... škola, která je v místě (= blízkém okolí) mého bydliště,
tam kde s rodinou bydlíme. Škola, kam přihlásím své dítě.
- c) ... doba, kdy dítě musí povinně (= podle zákona) chodit do školy.
Chodí do základní školy. Je to celkem 9 let. Pro všechny děti
(cizince i české děti) je toto vzdělávání zadarmo.
- d) ... dokument, který dostanou děti na konci školního roku na základní
a střední škole. Jsou tam napsané známky.
- e) ... musím přijít do školky, když chci, aby tam moje dítě začalo
chodit. Musím své dítě nahlásit - zapsat.
- f) ... místo, kam mohou děti prvního stupně základní školy chodit
po vyučování. Hrají si tam, píšou domácí úkoly nebo chodí
na výlety. Musíte za to zaplatit poplatek.
- g) ... peníze, které musíte každý měsíc zaplatit za vaše dítě
v mateřské škole. Je to v každé školce jiné, je to okolo
600 korun za měsíc. Za jídlo musíte zaplatit ještě navíc.

7.2. Techniky využívané v průběhu lekce

V průběhu lekce jsme pravidelně střídali výklad s procvičováním. Využívali jsme široké spektrum výukových pomůcek. Cílem bylo posílit názornost, osvojení a zapamatování informací, podnítit soustředěnost, porozumění výkladu (vzhledem k jazykové bariéře) i propojení s praxí (příkladem je využití různých dokumentů či formulářů).

V některých lekcích jsme používali také powerpointové prezentace. Ukázalo se však, že ačkoliv je důležité kombinovat více navzájem se posilujících prostředků k předávání informací, dostačující v mnoha případech bylo využití velkých flipů. Díky nim je také možné účastníky aktivněji zapojit do výuky. Informace a cvičení, která účastníci našli ve svých studijních materiálech, byly propojeny s předem připravenými flipy – podklady pro přednášku i návaznými aktivitami/cvičeními.

Přednášky také velmi vhodně doplňují názorná schémata, a to zejména při vysvětlování různých systémů či klasifikací (příklad: různé typy povolení k pobytu pro cizince v ČR, systém sociálního zabezpečení v ČR atd.). Tato schémata jsme vkládali do studijních materiálů a současně předkreslili na flip nebo do powerpointové prezentace. Studenti měli díky tomu prostor zaznamenat si do schématu, jaká část se týká právě jejich životní situace, kde se v daném schématu nacházejí a jaká je provázanost s celým systémem. Je dobré spojit předávání informací s reálným životem – příkladem je využití fotografií k tématu lekce zobrazující například konkrétní instituce v Plzni (úřady relevantní k tématu).

Přestože ověřování míry pochopení probrané látky je předmětem závěrečné (tzv. kontrolní) fáze výuky, při práci s touto cílovou skupinou doporučujeme zahrnout malá dílčí ověřování také do průběhu samotné výuky. Lektor nízkoprahových kurzů pro cizince musí velmi důsledně kontrolovat, zda všichni účastníci pochopili obsah, čímž rozumíme nejen dílčí fakta, ale také souvislosti mezi nimi a reálný dopad na život účastníků. Proto doporučujeme průběžně začleňovat cvičení, jejichž cílem je **ověřování porozumění** u účastníků v rámci celé lekce.

Současně by lektor či lektorka neměli zapomínat na **průběžné shrnování a opakování** nejdůležitějších informací. Výbornou pomůckou je flipchart, na který lektor zapisuje důležité informace (což velice doporučujeme jako další prostředek komunikace vzhledem k jazykové bariéře – pokud studenti nerozuměli mluvenému slovu, napsané informace jim pomáhají porozumět).

Při výuce v rámci nízkoprahových kurzů je lepší preferovat skupinové a kooperativní vyučovací metody. Spolupráce v rámci celé skupiny nebo v menších sku-

pinách či dvojicích umožňuje účastníkům větší pocit bezpečí než individuální práce, kdy každý prezentuje výsledky sám za sebe. Jedním z možných postupů je nechat účastníky vypracovat úkol nejprve samostatně a následně se poradit s kolegy, korigovat výsledky a lektorovi je prezentovat jako výsledek skupinové práce. Vždy je také potřeba sledovat začlenění všech účastníků do výuky (cvičení) – citlivě usměrňovat příliš dominantní studenty a podporovat ty ostýchavější či pomalejší a ty, kteří mají méně znalostí či slabší úroveň češtiny.

Příkladem často využívaných technik v průběhu výuky jsou tzv. „SPOJOVAČKY“: úkolem je spojit pojem a vysvětlení (definice) nebo také základní informace vztažující se k různým termínům, u kterých dochází k záměně. Tuto techniku jsme využili například při vysvětlování náležitostí pracovní smlouvy, činností a pravomocí vybraných úřadů nebo k přiřazení vysvětlení k různým druhům pojištění. V rámci vysvětlení (definice) jsme opět usilovali o přiblížení tématu praktickému životu, proto jsme obvykle uváděli popis konkrétních životních situací.

Ukázka č. 6: „Spojovačka“ (téma „vstup do zaměstnání“)

Jaké informace musí být v každé pracovní smlouvě?

Druh práce	→	OD KDY budu pracovat (datum)
Místo výkonu práce	→	CO budu dělat, JAKOU práci budu dělat
Den nástupu do práce		KDE budu pracovat (město/adresa)

Ukázka č. 7: „Spojovačka“ (téma „zdravotní péče a pojištění“)

1. nemocenské pojištění	→	A. Když mám úraz nebo jsem nemocný a jdu k lékaři, ten mě ošetří, nebudu ale nic platit, léčení bude zapláceno z pojištění.
2. důchodové pojištění		B. Až budu starý a nebudu už chodit do práce, budu dostávat peníze z tohoto pojištění.
3. zdravotní pojištění	→	C. Když jsem nemocná nebo když otěhotním a zůstanu doma po narození dítěte nebo když musím zůstat doma a starat se o nemocné dítě - nemůžu tedy chodit do práce a nedostávám mzdu, ale peníze (dávky) z tohoto pojištění.

DOPLŇOVÁNÍ DO VĚT: další cvičení, které je vhodné k procvičení probírané látky. Je dobré použít nápovědu (výběr ze dvou/tří možností). Následující ukázka je příkladem tohoto cvičení a zároveň PŘÍPADOVOU STUDIÍ (příběh fiktivní osoby; jde o jednodušší verzi této metody, studenti sami nehledají řešení) sloužící k zopakování základních informací, jak v určité životní situaci postupovat. Je vhodné na cvičení navázat DISKUSÍ, při které účastníci sdělují své vlastní zkušenosti a rozebírají řešení podobných situací. Zároveň je to i cvičení, při kterém si rozvíjí jazykové znalosti a dovednosti.

Ukázka č. 8: Cvičení – doplňování do textu

Úkol: Zopakujte si, jak správně postupovat, když chcete žít a pracovat v ČR. Doplňte v příběhu Olgy, co chybí. Vyberte správné slovo z těchto možností:

- (1) a. povolání, b. zaměstnání, c. práce
- (2) a. dlouhodobé vízum, b. trvalý pobyt, c. občanství
- (3) a. učitel, b. zaměstnavatel, c. prodavač
- (4) a. sociální pojištění, b. peníze, c. kvalifikaci
- (5) a. sociálním úřadu, b. úřadu práce, c. policii

Jmenuju se Olga. Jsem z Ukrajiny. Narodila jsem se 12. ledna 1981. Vystudovala jsem střední ekonomickou školu. Moje (1)..... je účetní. Doma jsem vydělávala málo peněz. Nebylo to dost ani na základní potraviny a bydlení. Rozhodla jsem se odejít do České republiky, protože tady byla šance pracovat. Moje sestřenice už rok pracovala v Plzni. Zařídila mi (2).....a pracovní povolení. Když jsem přijela do Česka, začala jsem pracovat v hotelu jako uklízečka. Můj (3)..... mě nutil pracovat 12 hodin denně. Platil mi 23 korun na hodinu. Byla to hrůza! Chtěla jsem dělat práci, na kterou mám (4).....Začala jsem chodit na kurzy češtiny. Po roce jsem udělala zkoušky na střední ekonomické škole. Pak jsem si našla volné pracovní místo účetní a vyřídila nové pracovní povolení na (5).....Konečně dělám svoji práci a čeština se mi také zlepšila. Našla jsem si totiž české přátele.

HLEDÁNÍ CHYB: Úkolem je najít chyby v textu. Toto cvičení je vhodné pro **ověření porozumění a zapamatování nejdůležitější informací**. Zde je možné využít různé varianty; pro pokročilé je možné použít toto cvičení bez nápovědy (tj. chyby nejsou označené, musí je najít, označit a napsat správné řešení), pro méně pokročilé je nutné označit chyby a případně také přidat další nápovědu.

Ukázka č. 9: „Hledání chyb“ – verze pro začátečníky (téma „vstup do zaměstnání“)

Úkol: Přečtěte si tuto pracovní smlouvu. Je v ní 7 chyb. Najděte chyby a opravte je tak, aby smlouva byla správně.

ABC, s. r. o., se sídlem: Železniční 3, Plzeň, IČO: 1234567, zastoupená: paní Janou Svobodovou, ředitelkou společnosti,

a

pan Jan Novák, nar. 1. 10. 1969, rodné číslo: 691001/2264,

bytem: Klášterní 15, Plzeň,

uzavírají podle zákoníku práce č. 262/2006 Sb. tuto pracovní smlouvu.

Zaměstnanec bude v pracovním poměru u zaměstnavatele a bude vykonávat práci jako účetní.

Tuto práci bude vykonávat v České republice.

(1)

Den nástupu do práce je 1. 10. 2010, a tímto dnem vzniká mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem pracovní poměr.

Pracovní poměr se sjednává na dobu určitou

(2)

Smluvní strany se dohodly na zkušební době v délce 4 měsíců.

(3)

Za práci bude zaměstnanci vyplácena hrubá mzda uvedena ve mzdovém výměru.

Týdenní pracovní doba činí 60 hodin.

(4)

Zaměstnanec má nárok na dovolenou 2 týdny ročně, pokud pracovní poměr trval nepřetržitě po celý kalendářní rok.

(5)

Sjednaný obsah této pracovní smlouvy lze změnit dohodou firmy a pracovníka.

Změna musí být provedena ústní formou.

(6)

Tato smlouva byla sepsána ve dvou stejnopisech, jeden dostal zaměstnanec a jeden zaměstnavatel.

V Plzni dne ...12. 10. 2010

(7)

„ROZŘAZOVÁNÍ“: cílem této metody je **zlepšit orientaci a základní přehled** v určité oblasti a schopnost rozlišit základní informace patřící k jednotlivým součástem tohoto systému. Také jde o zařazení informací, které již účastníci kurzu znají z praxe, do souvislostí. Znalosti cizinců a cizinek jsou často neúplné a roztržité. Příkladem je cvičení, při kterém účastníci rozřazovali pojmy, které patří k zaměstnání a které k podnikání.

„SPRÁVNÝ POSTUP“, „JAKOU CESTOU SE VYDAT?“. Tato cvičení typu případové studie jsme používali velmi často. Jsou vhodným nástrojem sloužícím k **ujasnění základních postupů** v konkrétních životních situacích.

Ukázka č. 10: „Správný postup“ (téma „vstup do zaměstnání“)

Pan Tuan žije s rodinou v Plzni 3 roky. Má povolení k dlouhodobému pobytu za účelem podnikání. Má obchod s potravinami. V podnikání se mu v poslední době moc nedaří. Tuan má vysokoškolské vzdělání a chce si najít zaměstnání ve firmě jako počítačový odborník. Co musí udělat?

Váš úkol: Přečtete si příběh pana Tuana. Dejte věty do správného pořadí. Jak má pan Tuan postupovat?

1	Pan Tuan pošle životopis a jde na pohovor k zaměstnavateli.
8	Pan Tuan hledá práci - inzeráty, úřad práce, noviny, internet.
1	Pan Tuan požádá o nové povolení k pobytu (zaměstnání) - cizinecká policie.
1	Pan Tuan písemně požádá o pracovní povolení - úřad práce.
1	Pan Tuan najde volné pracovní místo.
1	Pan Tuan má u pohovoru úspěch. Je přijat.
1	Pan Tuan má pracovní smlouvu a začne pracovat.
1	Pan Tuan dostane pracovní povolení od úřadu práce.

Ukázka č. 11: „Jakou cestou se vydat?“

Stanislav pracuje jako automechanik. Do práce nastoupil v 18 letech, hned po střední škole. Od té doby pracoval u 5 různých zaměstnavatelů. Posledních pět let pracuje v autoservisu. Za rok mu bude 65 let.

- Co udělá?
- A. Uspořádá velkou narozeninovou oslavu pro své kolegy a odejde do starobního důchodu. Má nárok na důchod, protože odpracoval více než 35 let, kdy odváděl důchodové pojištění, a je v důchodovém věku.
 - B. Bude pracovat ještě dalších pět let, protože jeho zaměstnavatel ho nechce pustit do důchodu. Nařídí mu, že musí ještě 5 let zůstat v práci.

PRAKTICKÝ NÁCVIK je nedílnou součástí výuky. Využívali jsme jej zejména v lekcích, které se zaměřovaly na **rozvoj dovedností**. Zároveň je vhodné využívat i praktické pomůcky. Příkladem je porozumění inzerátu, nácvik psaní životopisu nebo přijímacího pohovoru. Studenti si při ROZHOVORU rozvíjí také **komunikační dovednosti** a **jazykové znalosti**. Podle našich zkušeností hodnotíme tyto metody jako velice prospěšné, studenti si uvědomují jejich praktický dopad a využití ve svém osobním životě. Zároveň je však nutné opatrně volit, v jaké formě budete tuto metodu aplikovat. Z naší praxe je zřejmé, že účastníci mají ostych hovořit před celou skupinou. Proto je lepší pracovat i v menších skupinkách (zde se ukazuje, jak vhodné je v případě této cílové skupiny lektorovat ve dvojicích, pokud chceme aplikovat individuální a citlivý přístup při výuce).

7.2.1. Propojení jazykové a obsahové výuky

Ve vzdělávacím programu docházelo velmi často k **propojování obsahových a jazykových cvičení**. Týkalo se to zejména cvičení, kde vystupovala nějaká osoba, která studentům popsala situaci, kterou momentálně řeší (například, hledá zaměstnání nebo se rozhodne podnikat). Studenti pak museli vybrat správný postup, co v takovém případě dělat. Do těchto cvičení byla v některých případech zakomponovaná **gramatická či lexikální cvičení**. To znamená, že si studenti procvičovali například formální a neformální češtinu, základní gramatické jevy nebo si opakovali slovní zásobu a důležité fráze.

Příklady:

- v textu byla vynechaná slova, která studenti museli doplňovat
- podtrhávali v textu například formu budoucího času sloves nebo jiné gramatické jevy
- hledali adjektiva a poté museli doplnit jejich opaky
- podtrhávali v textu, jakým výrazům by se měli při oficiálním rozhovoru vyhýbat
- vybírali, který výraz se například lépe hodí do formálního dopisu nebo telefonátu (dialogy)

Ukázka č. 12: Jazykové cvičení (motivační dopis, téma „hledání práce“)

Vážený pane řediteli / nazdar řediteli,

reaguji na Váš / tvůj inzerát z deníku Mladá fronta Dnes. Mám zájem o místo účetního, které zde nabízíte. Jak dokládá můj životopis v příloze, splňuji / splňuju všechny požadavky na tuto pozici. Vystudoval jsem / Prolezl jsem s vodřenýma ušima Obchodní akademii v Plzni a mluvím plynně francouzsky, anglicky a dost blbě / a dorozumím se rusky a německy. Několik let jsem makal v oboru jako kůň / Mám několikaletou praxi v oboru a velmi dobré počítačové znalosti / umím to s počítačem. V současné době pracuji / pracuju v zahraniční konzultační společnosti jako účetní.

Pokud budete mít zájem, prosím, kontaktujte mě na uvedeném telefonním čísle nebo na mé e-mailové adrese. Rád se dostavím na osobní pohovor / určitě přijdu, jestli chcete a můžem zajít na pivko.

Díky Vládo a měj se / Děkuji za posouzení žádosti a těším se na naši případnou spolupráci.

S pozdravem / Čus Karel Novák

Probraná gramatika se týkala opravdových základů českého jazyka (sloveso být, rody, adjektiva, přítomný čas sloves, minulý čas sloves, budoucí čas sloves, číslovky, data, hodiny a čas, spisovná a nespisovná čeština). Složitější gramatika nebyla použita z toho důvodu, že seminář navštěvovali lidé s naprosto odlišnými jazykovými úrovněmi. Také se jednalo o studenty různých národností. A každá národnost má ve studiu češtiny svá specifika, na která v tomto projektu nebylo možné se zaměřovat. Jednalo se tedy o gramatiku, kterou potřebují pro běžnou komunikaci. Gramatická cvičení vždy obsahovala slovní zásobu, která byla provázána s tématem daného semináře. To znamená, že pokud se probíralo například téma zdravotnictví, i v gramatických cvičeních se objevovala slova jako regulační poplatek, ambulance, zdravotní pojištění atd.

Ukázka č. 13: Procvičení gramatiky a tematické slovní zásoby

Váš úkol: Slovesa v závorce dejte do správného tvaru v přítomném čase.

- Marina.....(pracovat) jako osoba samostatně výdělečně činná.
- Oleg a Martin si.....(platit) sociální a zdravotní pojištění každý měsíc.
- Světлана je doma, nemocná.....(dostávat) dávky nemocenského pojištění.
- Náš soused Tu je na rodičovské dovolené. Každý měsíc.....(brát) rodičovský příspěvek.

7.3. Techniky využívané v závěrečné fázi výuky

V **závěrečné části** každé lekce jsme kladli důraz na **shrnutí** a **zopakování** nejdůležitějších informací. K tomu je vhodné využít materiály vytvořené v průběhu lekce (například poznámky na flipchartu, výstupy z aktivit a cvičení). Pro ověření znalostí se osvědčily různé typy TESTŮ ČI KVÍZŮ (které byly obvykle vypracovávány ve skupinách či neformálně) a také metoda „KLADENÍ OTÁZEK“, kterými zjišťujeme získané znalosti individuálně u všech účastníků. Například každý zodpoví na otázku „řekněte jednu věc – poznatek, informaci, zajímavost, cokoliv, co jste si z dnešní lekce zapamatovali.“ Zásadní je tady opět citlivý přístup, to znamená, že nikoho k odpovědi nenutíme.

Na závěr v některých lekcích proběhla evaluace. Vždy jsme ukončili lekci zajímavostí týkající se života v ČR (například z historie, kultury atd.). Rozloučení a pozvání na další lekci bylo nezbytnou součástí ukončení lekce.

7.4. Shrnutí

Při výuce nejen nízkoprahově laděných kurzů je v první řadě nutné získat si důvěru posluchačů a naladit je na probírané téma či látku. U kurzů, jejichž účastníci jsou na různých jazykových úrovních, to může být o něco těžší, protože lektor či lektorka musí cvičení připravit tak, aby jim rozuměli všichni a každý si z probíraného tématu odnesl něco nového. Pokud je probírané téma obsahově náročné, je dobré takovou hodinu proložit cvičeními, která jsou zábavná a interaktivní. Studenti pak podvědomě přijímají nebo si opakují nové informace, aniž by byli unaveni z jednotvárné frontální přednášky. Důležité je tedy časté střídání výukových aktivit. To ale neznamená, že bychom se jako lektori a lektorky měli zcela vzdát frontální výuky. Tato metoda je nezbytnou součástí takto laděných kurzů, ve kterých dochází k propojování obsahového a jazykového tématu. Nejdůležitější zásadou však zůstává propojovat výuku s reálným životem a konkrétními zkušenostmi z běžného života účastníků a účastnic.

7.4.1. Závěrečná doporučení pro vedení nízkoprahových kurzů pro cizince:

1. Je vhodné mít informace o situaci cizinců v ČR, reflektovat aktuální dění v oblasti migrace a integrace.
2. U otevřených kurzů je nezbytné přizpůsobovat se skupině, která se na danou lekci sešla. Nedržet se dogmaticky připraveného scénáře a časového harmonogramu. Užitečnější je, když se do výuky projeví potřeby účastníků/účastnic.
3. Ke vzdělávání cizinců/cizinek je dobré přistupovat komplexně, nejen předávat informace, ale rozvíjet zároveň komunikační dovednosti.
4. Při vedení otevřených kurzů stojí osoba lektora/lektorky v pozadí. Dát prostor především účastníkům/účastnicím je jednou ze zásad nízkoprahového kurzu.
5. Informace by měly být vždy svázané s jejich praktickým využitím, zvýší se tak srozumitelnost sdělení.
6. Pro mnohé účastníky je důležitá informace o návazných službách – individuálním poradenství.
7. Osvědčilo se nám využití více způsobů komunikace, lépe se pak překonávají jazykové rozdíly. Kombinace mluveného slova a obrázkových či jiných vizuálních pomůcek je na místě.
8. Lekce by se měly odehrávat v pozitivní a přátelské atmosféře.

8. Seznam použité literatury

Beneš, M. Úvod do andragogiky. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra andragogiky a personálního řízení, 2009.

Čáp, J., Mareš, J. Psychologie pro učitele. Praha : Portál, 2007.

Český statistický úřad. Azylové řízení a azylanté - Popis aktuálního vývoje [online]. Praha : ČSÚ, 2011. Cizinci v ČR. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/ciz_rizeni_azyl-popis_aktualniho_vyvoje>.

Český statistický úřad. Cizinci podle kraje, okresu a typu pobytu – k 31. 12. 2010 [online]. Praha : ČSÚ, 2011; Cizinci v ČR. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/100046957A/\\$File/c01t02.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/100046957A/$File/c01t02.pdf)>.

Český statistický úřad. Cizinci podle typu pobytu a pohlaví – 25 nejčastějších státních občanství - k 31. 12. 2010 [online]. Praha : ČSÚ, 2011; Cizinci v ČR. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/100046B453/\\$File/c01t03.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/100046B453/$File/c01t03.pdf)>.

Český statistický úřad. Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství – k 31. 12. 2010 [online]. Praha : ČSÚ, 2011; Cizinci v ČR. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/1000466A60/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/1000466A60/$File/c01t01.pdf)>.

Český statistický úřad. Cizinci v ČR podle kraje, okresu a státního občanství – k 31. 12. 2009 [online]. Praha : ČSÚ, 2010; Cizinci v ČR. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/7D0057210D/\\$File/c01a05.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/7D0057210D/$File/c01a05.pdf)>.

Český statistický úřad. Cizinci v ČR podle kraje, okresu pobytu, pohlaví a typu pobytu – v letech 2003 až 2007 (k 31. 12.) [online]. Praha : ČSÚ, 2008; Cizinci v ČR. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B90042502C/\\$File/c01r06.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B90042502C/$File/c01r06.pdf)>.

Český statistický úřad. Cizinci v ČR podle oblasti, kraje a okresu; 1996–2009 (k 31. 12.) [online]. Praha : ČSÚ, 2010; Cizinci v ČR. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B90040818C/\\$File/c01r04.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B90040818C/$File/c01r04.pdf)>.

Český statistický úřad. Počet cizinců v ČR [online]. Praha : ČSÚ, 2011. Cizinci v ČR. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001>.

Fisher, R. Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování. Praha : Portál, 2004.

Grecmanová, H., Urbanovská, E. Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP. Olomouc : Hanex, 2007.

Hánová, M., Jelínková, M. Současná situace migrantů na Plzeňsku. In Migraceonline – E-knihovna [online]. Praha : Multikulturální centrum Praha, 2010. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2269140>>.

Hanuš, R., Chytilová, L. Zážitkově pedagogické učení. Praha : Grada, 2010.

Hladílek, M. Kapitoly z obecné didaktiky a didaktiky vzdělávání dospělých. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009.

Janků, K. Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. In Život v pohybu. Sociální studia 1/2006. Brno : FSS MU, 2006.

Kasíková, H. Kooperativní učení, kooperativní škola. Praha : Portál, 2010.

Kolář, Z., Šikulová, R. Vyučování jako dialog. Praha : Grada, 2007.

Kolář, Z., Vališová, A. Analýza vyučování. Praha : Grada, 2009.

Krchová, A., Víznerová, H. Diskriminace azylantů a azylantek v ČR z genderové perspektivy. Praha : EKS, 2008.

Krchová, A., Víznerová, H., Kutálková, P. Ženy migrantky v České republice. Uvedení do problematiky. Praha : Friedrich Ebert Stiftung, 2008.

Liesmann, P. Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění. Praha : Academia, 2008.

Machovcová, K. Ekonomická recese a vliv na postavení migrantů a migrantek. In: Krize jako nový začátek, nebo promarněná šance? Genderové aspekty finanční krize. Praha : Gender Studies, 2010.

Maňák, J., Švec, V. Výukové metody. Brno : PAIDO – edice pedagogické literatury, 2003.

Medlíková, O. Lektorské dovednosti. Manuál úspěšného lektora. Praha: Grada, 2010.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí [online]. Praha : 2011. Integrovaný portál MPSV. Dostupné z WWW: <<http://www.portal.mpsv.cz>>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Referenční úrovně pro češtinu jako cizí jazyk [online]. Praha : MŠMT, 2006. Jazykové vzdělávání – mezinárodní projekty. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/referencni-urovne-pro-cestinu-jako-cizi-jazyk>>.

Ministerstvo vnitra ČR. Azyl, migrace a integrace [online]. Praha : MV ČR, 2010. Azyl, migrace a integrace. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/azyl-migrace-a-integrace.aspx>>.

Ministerstvo vnitra ČR. European Migration Network Annual Policy Report 2009 Czech Republic (EMN Report). 2009.

Ministerstvo vnitra ČR. Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2009 a návrh dalšího postupu. Praha : MV ČR, 2009.

Mužík, J. Didaktika profesního vzdělávání dospělých. Plzeň : Fraus, 2005.

Mužík, J. Profesní vzdělávání dospělých. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra andragogiky a personálního řízení, 2009.

Mužík, J. Základy didaktiky dospělých. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra andragogiky a personálního řízení, 2008.

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Guide on Gender-Sensitive Labour Migration Policies. Vídeň : OSCE, 2009.

Palán, Z. Výkladový slovník vzdělávání dospělých. Praha : DAHA, 1997.

Pasch, M. a kol. Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině. Praha : Portál, 2005.

Průcha, J. Moderní pedagogika. Praha : Portál, 2005.

Rákoczyová, M., Trbola R. (eds.). Sociální integrace přistěhovalců v České republice. Praha : Slon, 2009.

Reitmayerová E., Broumová, V. Cílená zpětná vazba. Praha : Portál, 2007.

Sitná, D. Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách. Praha : Portál, 2009.

Skalková, J. Obecná didaktika. Praha : Grada, 2007.

Správa uprchlických zařízení MV ČR. Centra na podporu integrace cizinců [online]. Praha : SUZ MV ČR, 2010. Integrovaná centra. Dostupné z WWW: <<http://www.integracnicentra.cz>>.

Šerák, M. Zájmové vzdělávání dospělých. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra andragogiky a personálního řízení, 2005.

Výzkumný ústav pedagogický Praha. Čeština pro cizince [online]. Praha : VÚP, 2010. Čeština pro cizince. Dostupné z WWW: <<http://www.cestina-pro-cizince.cz>>.

9. Další doporučené zdroje

Migrace a integrace cizinců v ČR:

Centrum pro integraci cizinců. Dostupné z WWW: <<http://www.cicpraha.org>>.

Člověk v tísní. Dostupné z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz>>.

Člověk v tísní. Informační portál pro cizince v plzeňském kraji [online]. Plzeň, 2011. Imigrant.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.imigrant.cz>>.

Evropská kontaktní skupina. Dostupné z WWW: <<http://www.ekscr.cz>>.

Charita Česká republika. Dostupné z WWW: <<http://www.charita.cz>>.

Komunitní centrum InBáze. Dostupné z WWW: <<http://www.inbaze.cz>>.

La Strada Česká republika. Dostupné z WWW: <<http://www.strada.cz>>.

META o. s. – Sdružení pro příležitosti mladých migrantů. Dostupné z WWW: <<http://www.meta-os.cz>>.

Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) Praha. Doma v ČR [online]. Praha : IOM, 2011. Doma v ČR. Dostupné z WWW: <<http://www.domavcr.cz>>.

Mezinárodní organizace pro migraci (IOM). Dostupné z WWW: <<http://www.iom.cz>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Cizinci v České republice [online]. Praha : 2011, MPSV. Stránky Ministerstva práce a sociálních věcí o integraci cizinců. Dostupné z WWW: <<http://www.cizinci.cz>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe. Praha : MPSV, 2005.

Ministerstvo vnitra České republiky. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz>>.

Most pro lidská práva, o. s. Dostupné z WWW: <<http://www.mostlp.org>>.

Multikulturní centrum Praha. Dostupné z WWW: <<http://www.mkc.cz>>.

Multikulturní centrum Praha. Migraceonline – E-knihovna [online]. Praha : Multikulturní centrum Praha, 2010. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz>>.

Občanské sdružení SLOVO 21. Dostupné z WWW: <<http://www.slovo21.cz>>.

Organizace pro pomoc uprchlíkům. Dostupné z WWW: <<http://www.opu.cz>>.

Poradna pro integraci. Dostupné z WWW: <<http://www.p-p-i.cz>>.

Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. Dostupné z WWW: <<http://www.poradna-prava.cz>>.

Sdružení občanů zabývajících se emigranty. Dostupné z WWW: <<http://www.soze.cz>>.

Sdružení pro integraci a migraci. Poradna pro uprchlíky [online]. Praha : PPU/CCR, 2011. Poradna pro uprchlíky. Dostupné z WWW: <<http://www.uprchlici.cz>>.

Správa uprchlických zařízení MV ČR. Centra na podporu integrace cizinců [online]. Praha : SUZ MV ČR, 2010. Integrovaná centra. Dostupné z WWW: <<http://www.integracnicentra.cz>>. <http://ec.europa.eu/ewsi/en/index.cfm>

Víznerová, H. (ed.). Deník migranta, deník migrantky. Praha : EKS, 2009.

Žebřík, o. s. Centrum podpory cizinců [online]. Olomouc, 2011. Centrum podpory cizinců. Dostupné z WWW: <<http://www.procizince.cz>>.

Rovné příležitosti žen a mužů:

Gender Studies o. p. s. Feminismus [online]. Praha : Gender Studies, 2011. Feminismus.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.feminismus.cz>>.

Gender Studies o. p. s. Poradenství pro diskriminované na základě pohlaví a/ nebo věku [online]. Praha : Gender Studies, 2011. Rovneprilezitosti.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.rovneprilezitosti.cz>>.

Genderové informační centrum NORA, o. p. s. Do terénu s generovým kompasem [online]. Brno : NORA, 2009. Dostupné z WWW: <http://www.gendernora.cz/download/NORA_kompas.pdf>.

Otevřená Společnost, o. p. s. Centrum ProEquality [online]. Praha : OSOPS, 2011. Centrum ProEquality. Dostupné z WWW: <<http://www.proequality.cz>>. Otevřená Společnost, o. p. s. Projekt gender ve škole [online]. Praha : OSOPS, 2011. Otevřená společnost. Dostupné z WWW: <<http://www.osops.cz/cz/projekty/genderova-rovnost/gender-ve-skole>>.

Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Příspěvky k genderově senzitivní sociální práci s ženami azylantkami [online]. Praha : UNHCR, 2006. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.cz/dokumenty/opu-genderove-senzitivni-socialni-prace.pdf>>.

Vzdělávání:

Baladová, G. Výuka metodou CLIL [online]. Praha : Metodický portál RVP, 2009. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVAB/2965/VYUKA-METODOU-CLIL.html/>>.

Evropská komise. Integrovaná výuka předmětu a cizího jazyka – CLIL [online].

Evropská komise, 2008. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/education/languages/language-teaching/doc236_cs.htm>

Hrdlička, M., Slezáková, M. a kol. Nízkoprahové kurzy češtiny pro cizince – příručka. Praha : Centrum pro integraci cizinců, Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka, Člověk v tísni, o. p. s., 2007.

Machovcová, K., Víznerová, H. Vzděláváním k integraci migrantů a migrantek. Andragogika. 2009, ročník XIII, č. 4.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Bílá kniha školství [online]. Praha : MŠMT, 2001. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>>.

Národní vzdělávací fond. Memorandum o celoživotním učení [online]. Praha : NVF, 2000. Dostupné z WWW: <<http://www.nvf.cz/archiv/memorandum/obsah.htm>>.

Výzkumný ústav pedagogický Praha. Čeština pro cizince [online]. Praha : VÚP, 2010. Čeština pro cizince. Dostupné z WWW: <<http://www.cestina-pro-cizince.cz>>.

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Evropská kontaktní skupina

Evropská kontaktní skupina je občanské sdružení, které prosazuje rovné příležitosti mezi muži a ženami, bojuje proti rasismu a diskriminaci a mění zažitý genderové stereotypy a předsudky v ČR i v Evropě.

ČÍM SE ZABÝVÁME?

- **Ženy na trhu práce**
diskriminace na trhu práce, nezaměstnanost, práce z domova, rekvalifikace a návrat do zaměstnání po mateřské a rodičovské dovolené
- **Migrace a integrace**
postavení cizinců a cizinek ve společnosti, problémy, kterým čelí při začleňování do většinové společnosti, odlišné modely integrace, komunitní rozvoj, svépomocné aktivity migrantů a migrantek
- **Rovné příležitosti mezi muži a ženami**
- **Osvěta, vzdělávání, publikace, kampaně**

JAKÉ JSOU NAŠE AKTIVITY?

Odborné přednášky, semináře, interaktivní vzdělávací workshopy, mezinárodní konference, multikulturní skupiny, sociologické výzkumy, analýzy, informační a osvětové kampaně, zahraniční stáže, síťování, publikační činnost

Jsme součástí České ženské lobby, platformy nevládních neziskových organizací, která hájí práva žen nejen v ČR (www.czlobby.cz)

Dejvická 28, Praha 6
tel.: 222 211 799
info@ekscr.cz
www.ekscr.cz

Evropská kontaktní skupina
Dejvická 28, Praha 6, 160 00
www.ekscr.cz, info@ekscr.cz

METODIKA

nízkoprahových kurzů pro cizince

„ŠANCE – PRÁCE – INTEGRACE!“

VDALA

Evropská kontaktní skupina v roce 2011

AUTORKY

Hana Víznerová, Veronika Jedličková,
Andrea Krchová, Helena Košťálová

NA PUBLIKACI SPOLUPRACOVALY

Eva Kavková, Kateřina Machovcová,
Ivana Šindlerová

EDITORKA

Helena Košťálová

JAZYKOVÁ KOREKTURA

Karel Kratochvíl

GRAFICKÁ ÚPRAVA A SAZBA

Robert Hojný, Martin Litera

ILUSTRACE

Markéta Stará

TISK

Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s
První vydání, náklad 1000 výtisků
©Evropská kontaktní skupina, 2011

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Tato publikace vznikla v rámci projektu „Šance – práce – integrace!“,
který byl podpořen z prostředků ESF v rámci Operačního programu Lidské zdroje
a zaměstnanost a státního rozpočtu ČR.

ISBN 978-80-904452-4-6